

Ons Heem

Het Vuurwerk

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT - JG. 54 - Nr. 1 - juli 2000

ISSN = 1370-6489

Afgiftekantoor : Gooik

Ons Heem is een uitgave van het Verbond voor Heemkunde Kerkstraat 17 te 2970 's-Gravenwezel

Redactie:

Themacoördinatie: Dominique Vanpée
Redactiesecretaris: Marit Gypen
Jan Van den Bergh

Leden:

Marc Constandt
Patrick De Greef
Julien De Vuyst
Luc Van de Sijpe
Luc Van Eeckhoudt
Henri Vannoppen
Dominique Vanpée
Olivier Van Rode
Maurits Wynants

Verantwoordelijke uitgever:

Guy Ballet
Woestijnstraat 9
1755 Gooik

Drukkerij:

Ivo Depreter
Edingsesteenweg 224
1755 Leerbeek

Bij de voorpagina:

Het vuurwerk was prachtig. Ondanks het slechte weder en de geweldige regen zijn alle drij de pijlen toch afgegaan.

Een onverwachte pijl werd nog afgetrokken door een toeschouwer, die een beetje trekt op Giele van Pelagie, doch hij is het niet, en die wij ondanks de duisternis toch konden fotografeeren zooals ge op de plaat (vuurwerk) kunt zien.

Uit: *Bode van Bravenwezel*, 1ste jaargang, nr. 2 (30 juli 1922).

Abonnementsvoorwaarden 1999

Persoonlijk abonnement:	700 BEF	-	45 NLG
Aangesloten verenigingen:	700 BEF		
Archieven, bibliotheken, documentatiecentra, instellingen:	700 BEF	-	55 NLG
Steunend persoonlijk abonnement:	1.000 BEF		

Te storten op rekeningnummer: 068-2218590-33 (België).

Giften enkel op: 068-2218589-32.

Gelieve het eventueel stopzetten van een abonnement drie maanden voor het einde van het kalenderjaar schriftelijk mee te delen.

Ons Heem

Driemaandelijks heemkundig tijdschrift voor Vlaanderen

Redactie: Kerkstraat 17, 2970 's-Gravenwezel

Jaargang 54, nr. 1

ISSN = 1370-6489

Hooimaand/juli 2000

Humor en verleden

Inhoud

D. VANPEE, Ter inleiding: lach en humor ...	2-3
J. VERBERCKMOES, Humor, alledaagse luxe met een groot verleden	4-9
H. VANNOPPEN, Humor in het politieke leven in Midden-Brabant	10-15
K. DE DECKER, Getekende humor in Vlaanderen	16-25
J. DE VUYST, Humor in spot- en hekellied (I)	26-37
J. DE VUYST, Humor in spot- en hekellied (II)	38-49
D. VANPEE, Van gezelschap tot gewelschap ... van tumor tot humor ... Moppen en ondraaglijke maatschappelijke spanningen of gebeurtenissen	50-54

Ter inleiding: lach en humor ...

(1) Over de lach wordt er nogal wat geschreven. Zo was er de special in *Psychologie magazine*, jg. 18, juni 1999, een nummer van *Sciences et avenir. Hors série*, juli 1998 had als titel *Le rire*. En recentelijk verscheen er nog van John McGrone: *Comic relie*, in: *New scientist* van 27 mei 2000, p. 23 e.v. Dat het komische aanzet kan zijn tot nadenken blijkt dan weer uit William Desmond: *Kan de filosofie om zichzelf lachen? Over Hegel en Aristofanes - met een buiging voor Plato*, in: William Desmond; Ineke van der Burg (vert.), *Het tragische en het komische. (Boom essay)* (Amsterdam - Boom, 1998) p. 55-121.

(2) Zelf publiceer ik hierover een bijdrage in de proceedingsbundel van het Flins 2000 congres (een congres over fuzzy logic) dat eind augustus 2000 doorgaat in Brugge.

(3) H. van Wilder, "Van spotnamen", in: *Nieuw leven voor het Arrondissement Aalst*, 3 (1910-1911) p. 44-46; G.J. Boekenooien, "Wat moet er verzameld worden?", in: *Driemaandelijks bladen*, 1 (1902), p. 19-20; G.A. van der Lugt, "Bladvulling. Tbc in dialect", in: *Driemaandelijks bladen*, Nieuwe serie, 1 (1949), p. 53; "Boerenhumor uit Overijsel", in: *Driemaandelijks bladen*, Nieuwe serie, 4 (1952), p. 96; H. Klaassen, "Wat ze in Twente zegt", *Driemaandelijks bladen*, Nieuwe bladen, 5 (1953), p. 31-32; Tj.W.R. de Haan, "Groninger volkshumor", in: *Neerlands volksleven*, 7 (1956-1957), p. 57; V. Celen, "L'Humour en Flandre", in: *Notre Flandre*, 6 (1958) 10-11 (no.3); "Rijmgrappen", in: *De Torrewachter, Bijblad van Lion de Flandre* (Bailleul), 6 (1934), 3 (no. 70); T. Soete, "Oorlogsmoppen getapt in Zuid-Vlaanderen", in: *De Torrewachter*, 16 (1944) 16 (no. 167); J. Cornelissen, *Nederlandsche volkshumor op stad en dorp, land en volk* (een reeks boeken); M.J. Van den Weghe Ree en F. Van

In dit nummer van *Ons Heem* gaan we even in op humor. Humor heeft zo iets van een 'ons-kent-ons'. Want je behoort tot dezelfde groep als je met dezelfde zaken kan lachen, als dezelfde zaken je raken, als je er hetzelfde grappig in vindt (1). Zo zijn er grappen die over heel de wereld verteld kunnen worden en die door bijna iedereen gesmaakt kunnen worden. Maar er zijn ook moppen die niet verder dan de straat, de wijk, het dorp, de eigen cultuur begrepen kunnen worden. Al die moppen hebben meestal ook nog een bepaalde historische context (een gedefinieerd zijn in tijd en ruimte) en ze worden sterk beïnvloed door het tijdsbeeld waarbinnen de verteller leeft. Er is nogal wat uitleg gegeven waarom mensen lachen en waarom mensen humor zo broodnodig hebben. Er is onderzoek naar humor bij tweelingen op dat vlak gedaan en omwille van het menselijk inzicht in humor, is er zelfs een mogelijkheid dat men dit zou gebruiken om computers menselijker te kunnen maken (2). Heel wat wetenschappers hebben zich tot op heden reeds ingelaten met de materie: psychologen, psycho-analysten, geneesheren, historici, filosofen, kunsthistorici, linguïsten en andere taalkundigen, volkskundigen en heemkundigen, ... Toch merkt men dat het onderzoek naar humor bij de historici in een stroomversnelling terecht kwam door de *Annales* en de mentaliteitsgeschiedenis. Professor Verberckmoes toont op historisch verantwoorde manier aan hoe een bepaalde stof - namelijk deze rond een keizer - doorheen de eeuwen aanleiding gaf tot andere moppen of tot andere uitleg over de realiteit. Hij toont daarbij zelfs aan dat de 'zagezegde geschiedenis' af en toe herschreven wordt. Volkskundigen en heemkundigen hebben heel wat gezant/verzameld. Zelden hebben ze het lokaal politieke daarop onderzocht. In dit nummer wordt daarop ingegaan door dr. Vannoppen. Een ander typisch gegeven dat heel dicht bij humor zit maar soms een wrange bijklank heeft, is het spotlied dat heel dicht bij schimpen op en het hekelen van zit. Maar naast spotten is er natuurlijk ook het humoristische, het kluchtige, het boertige dat zijn weerspiegeling vindt in het kluchtlied. Een tweetal bijdragen van één van de kenners van het marktlied worden in dit nummer weergegeven. Daarnaast heeft natuurlijk ook het visuele zijn inbreng te geven en als opvolger van manneke(n)sbladen zijn cartoons en dergelijke toch een niet ongekende bron van humor in Vlaanderen en andere streken van de wereld. Daarom komt ook in dit nummer een bijdrage over visuele humor.

Soms durfden heemkundigen of volkskundigen bepaalde thema's als de moppen over taboe-onderwerpen niet aan omdat dit mogelijks uitsluiting uit het publicatiecircuit inhield. In dit nummer geven wij de aanzet tot moppen over gebeurtenissen waar de maatschappij even bij stilstond of de mensen even nadachten over het hoe en waarom. Want als men grasduint in oude nummers vindt men hoofdzakelijk onderzoek of zantwerk naar spotnamen, scheldrijmen, woordspelingen, boerenhumor, komische gezegden, volkshumor, uithangborden, rijmgrappen, oorlogsmoppen, bijnamen, kluchtige sermoenen, plezierige materie die bruiloften opvrolijkt, grapkens, spotgezegden, hekeldichten, volksparodies, wilde gebeden, 1-aprilgrappen, ... terug naast de theorie in het klein over wat er dient verzameld te worden (3).

Naast de heemkundige bijdragen of publicaties zijn natuurlijk voor anderen die zich aan dit onderzoek rond humor willen verdiepen, ook andere werken te lezen. Bibliografie voor hen is terug te vinden in onder andere het werk van Verberckmoes (zie zijn bijdrage) en andere werken (4).

Maar laten we bij dit alles niet vergeten dat het belangrijkste in het leven nog steeds datgene is wat het pit geeft: humor. We moeten er zelf aan meedoen, en erover niet enkel lezen of wetenschappelijk werk plegen. Dus niet enkel hoeft op de tafel *A matter of wit* te liggen als *Glossy magazine* waarvan het eerste nummer verscheen in de zomer van 1998 te New York, maar het plezierigste is nog als we zelf met een mop voor de dag komen ... Vandaar een groffe mop die ik niet uit een boekje haalde maar destijds zelf verzong en aan een zevental mensen doorvertelde. *Weet gij waarom Monica Lewinsky nooit nee gezegd heeft tegen Bill Clinton? Ze was deftig opgevoed. En daarom, mond vol, daar hoort zwijgen bij* (5).

Dominique J.B. Vanpée
themacoördinator

Es, "Spotnamen van de gemeenten van het kanton Assche", in: *Brabantse folklore*, nr. 251 (1925), p. 35-39; H. Van Dievoet, "Volkshumor op West-Brabantse gemeenten", in: *Eigen schoon en de brabantier*, 10e jg., nr. 9, p. 178-180; D.J. Delestré, "De groenvinken van Relegem", in: *Eigen schoon en de brabantier*, 11e jg., nrs. 11-12 (1929), p. 317-320; "De heeren van Ghelue", in: *Biekorf*, 32 (1926), nr. 4, p. 91; D(e) M(eyere), "Sinjoren en pagadders", in: *Volkskunde*, 31, p. 92; P. De Keyser, "Het kluchtige sermoen van Bacchus", in: *Volkskunde*, 30, p. 109-112; E.H. Van Heurck, "Nog het sermoen van Bacchus", in: *Volkskunde*, 31, p. 45-50; L. Baekelmans, *Ons volk tegen den Duitsch. (1914-1918)* (Antwerpen, 1924); A. Heirman, *Verzameling van Vlaamsche volksvertellingen en grapkens* (Dendermonde, s.a.);

F. Verschoren, *Vlaamsche humor* (S.l., s.a.); J.R.W. Sinnighe, *Brabantsche volkshumor* (Scheveningen, 1934); J. De Schuyter, *Tijl tegen de Hof. Vlaamsche volkshumor tijdens deze oorlog* (Antwerpen, 1945); V. Thijs, *Zuur en zoet. Oorlog en humor* (Antwerpen, s.a.); K. Jacobs, *Pochend Vlaan-deren. Vlaamse volksverhalen, verzameld en naverteld* (Amsterdam en Brussel, 1951); W. Van Iependaal (eigenlijk Willem Van der Kalk), *Volkstaal en volkshumor* (Bussum en Antwerpen, 1956); "Drie historische liederen en een Hekeldicht van Antonius Ghyselerus in 1505 - 1518", in: *Vaderlandsche museum*, 1861, 186, 191-193; J. V(anden) V(elde), *Een oud liedje*, in: *Wodana* (1843) p. 189-191; J. Gessler, "De 'Paretters' van Beerzel", in: *Eigen schoon en de Brabander* (=ESB), 21 (1938), p. 107; J. Lindemans, "De 'Paretters' van Beerzel", in: *ESB*, 21 (1938), p. 197-112 en 205 en 22 (1939), p. 43-45; A.R., "Uit de prondelschuif. De kasseistampers van Aarschoot", in: *ESB*, 26 (1943), p. 176; C. Theys, "Folkloristische sprokkelingen: de Moelieduivers van Linkebeek", in: *ESB* 37 (1954), p. 317-318; A. van Lul, "De Hondefretters van Vorst. Het lied van de Hondefretters van Vorst", in: *ESB* 39 (1956), p. 165-166; H. Vermeir, "Bijdrage tot de folklore der Ambachten. I. Volkshumor op de ambachten", in: *ESB*, 9 (1926-1927), p. 165-167; E.D.G. "Uit de prondelschuif. De Hanezoekers van Tollenbeek", in: *ESB* 9 (1928-1929), p. 31-32; C.D.B., "Uit de prondelschuif. Een 'Onsen Vader' voor Jozef II", in: *ESB* 22 (1939), p. 124-125; H. P(auwels) (=H. De Vis), "Uit de prondelschuif. Volksparodies over de Vragen van de catechismus", in: *ESB* 24 (1941), p. 252-253; P(auwels) (=H. De Vis), "Uit de prondelschuif. Uit de Wilde Vespers", in: *Eigen schoon en de brabantier*, 24 (1941), p. 253-254; A. Van Hageland, "Folkloristische mengelingen uit het Hageland. Lapnamen", in: *ESB*, 38 (1955), p.390-404; K. De Decker, "Spotnamen in Klein-Brabant", in: *ESB* 42 (1959), p. 89-91; C.M., "In de Staatscholen", in: *Rond den Heer*, 14 (1879), p. 351; F. Van Es, "Onze vragenlijsten, Vragenlijst nr. een: Volkshumor", in: *Oostvlaamse Zanten*, 1 (1926), p. 11; F. Van Es, "Lijst der reeds aangetekende en verzamelde bij- en spotnamen van Oostvlaamse gemeenten", in: *Oostvlaamse Zanten*, 2 (1927), p. 9-15 en in volgende nummers; H. Van Hese, "Volkshumor. Gentse kollektieve spotnamen vanaf 1325 tot heden", in: *Oostvlaamse Zanten*, 34 (1959), p. 199-216; G. Gezelle, "Volkszeg op dorp en steê", in: *Biekorf* 3 (1892), p. 231-238, 247-254 en 260-261; L. D(e) W(olf), "Das Vaterunser als politisches Kampfmittel", in: *Biekorf*, 21 (1910), p. 381-384; W.S., "Tergrijmpke", in: *Biekorf*, 47 (1946), p. 93; H. S(talpaert), "Wilde gebeden", in: *Biekorf* 47 (1946), p. 94-95; M. V(an) C(oppennolle), "Wilde Catechismus", in: *Biekorf*, 49 (1948), p. 80; A.D.J., "Over woord- en naamspeling in de Nederlandsche taal", in: *Nederduitsch maandschrift*, 4 (1866), deel 3 (2), p. 5-39; C.P. de Smit, "Humor der grote steden", in: *Het leger, de natie*, 5 (1950), nr. 10, p. 472-473; J. Grauls, "1-april-grappen. Taalkundig babbeltje", in: *Winterhulp* (1941), nr. 8, p. 7-9; J. Goossenaerts, "Heemkunde en wet", in: *Wetenschappelijke tijdingen* 8 (1943), p. 193-196; J. Lindemans, "Volkskunde en toponymie", in: *Handelingen van de Vlaamse Filologencongressen*, 17 (1947) p. 196-197; Gezelle, "Koddige uithangborden", in: *Ter Cuere*, 1973, p. 6-8; A. Van Hageland, "Poëzie en humor op onze uithangborden", in: *Het Tijdschrift Brabant*, jg. 12 (1960) nr. 2, p. 2-8; *Volkshumor op Vlaamse uithangborden*, (Antwerpen, 1982), 199 p.; J. Jeroense, H. Sweerts (heruitg.), *Koddige en ernstige opschriften op luijffels, wagens, glazen, uithangborden en andere tafereelen* (Zaltbommel, 1970, (oorspronkelijke uitgave Amsterdam, 1698)); A. Ruutgeerts, *Poëzie en Humor op onze uithangborden*, (Broch, 1960) nr. 2, p. 2-8.

(4) Rudolf Dekker, *Lachen in de Gouden Eeuw. Een geschiedenis van de Nederlandsche humor* (Amsterdam, 1997) 191 p.; Anselm Hoste, *Humor. Een vorm van overleven* (Tielt, 1993) 127 p.; Werner R. Schweizer, *Der Witz* (Bern - München, 1964) 297 p.; Siegfried Debaecke, *Humor in de oorlog* (Veurne, 1994) 188 p.; Rudolf Dekker (ed.), *Humor in geschiedenis en kunst*, Publikaties van de faculteit der historische en kunstwetenschappen, 25, (Rotterdam, 1996) 64 p.; L'Humour. *Autrement. Série mutations*, no. 131 (septembre 1992); *Lachen met humor? - Handelingen van het negende LVV-symposium*, in: *Ethnologica flandrica* 8 (1992); Norbert Neumann, *Vom Schwaank zum Witz. Zum wandel der Pointe seit dem 16. Jahrhundert*, Frankfurt und New York: Campus Verlag, 1986, 173 p.; Elliot Oring, *The jokes of Sigmund Freud. A study in humor and jewish identity* (Philadelphia, 1984) 151 p. Daarnaast kunnen wij verwijzen naar de ruime bibliografie die zal verschijnen bij mijn artikel in de proceedings van Flins 2000 bij World Scientific te Singapore rond augustus 2000. Geïnteresseerden kunnen deze in een uitgebreidere vorm en informatie over *societies* die zich bezighouden met schimpen, humor, en dergelijke en waarvan de leden overzichtspublikaties uitgeven, ja zelfs bibliografieën bekomen via het VVH-secretariaat te 's-Gravenwezel.

(5) Mocht u deze mop al gehoord hebben voor u ze hier las, laat u mij dit dan weten, a.u.b.? Met dank. De mop werd destijds aange-maakt toen ik begon met de eerste versies van het artikel hier elders in dit blad. Over dit onderwerp verschenen er in de USA minstens een tweetal moppenboekjes. Eén ervan: *The Clinton White House ... and other jokes! Volume II* (Birmingham (Alabama), 1998) 112 p.

Humor, alledaagse luxe met een groot verleden

Humor lijkt een nietig en nietszeggend onderwerp. Wie zou durven beweren dat een goede grap of een grove schaterlach de geschiedenis veranderden? Aan de ernst van wat gebeurd is, valt niet te tornen, ook al willen sommige historici, zoals de Brit Theodore Zeldin, ons doen geloven dat grappen zoveel belangrijker geweest zijn in de levens van pakweg de Franse burgerij in de negentiende eeuw dan wetteksten of pedagogische richtlijnen. Doch zo eenvoudig is het niet. Wat in ons collectieve geheugen, de geschiedenis is, valt humor niet zo op. Het zit altijd aan de zijlijn en al zouden we grote verklaringen kunnen opdissen als "een ventiel om de spanning uit onze geest te halen" of "de boog die niet altijd gespannen kan staan", zoveel valt er niet te merken van het gewicht of belang van de humor in de geschiedenis.

En toch was het er. Ook in het verre verleden, de strengste christelijke Middeleeuwen inclusief, was humor een oppeppend ingrediënt in het dagelijkse leven. Dat wij het nu bijzonder lastig vinden om de humor van 'toen' te smaken, heeft niet alleen te maken met de grote afstand in tijd en het grote verschil in sociale context en cultuur. Het ligt er ook aan dat wij steeds zoeken naar een voor onze normen steekhoudende uitleg voor de grappen van toen. De betekenis van de toenmalige humor situeren we vooral in de hogere regionen van het geestelijk leven. De *ioca monachorum* of grove grappen van middeleeuwse monniken worden dan uitgelegd als een spitse weerlegging van hun ascetische leven, ook al waren vele ervan voor onze normen 'platte' grappen. De *Lof der zothed* van Erasmus is uiteraard een spitsvondige parodie, doch minder bekend is dat in zijn *Colloquia* de grote humanist grappen citeert van de Leuvense Paep Toon, die de gewoonte had zijn moppen te kruiden "met een bepaald parfum, dat geen mooie naam heeft en nog erger ruikt". Pieter Brueghels schilderijen zijn recent geduid als exponenten van een humanistisch ideaal van matige levenswijze en evenwichtige levenswijsheid, al weet iedereen dat de 'kakkertjes' op zijn doeken er een grote charme van uitmaken. De groten uit de Europese literatuur, van Chaucer en Rabelais, over Cervantes en Molière tot Gogol en Joyce zijn langs alle zijden belicht als de dragers van hoogstaande, fijnzinnige humoristische tradities, maar wie Rabelais gelezen heeft, weet wat voor soort humor hij in de kuip heeft. Kortom, er bestaat een lange traditie in de Europese cultuur om de humor als een kenmerk van hoogstaande beschaving aan te prijzen, doch eveneens een moderne blindheid voor de 'lagere' regionen van de humor.

Onderbuikgenoegens

Uit de praktijk van het dagelijks leven kennen we allemaal het opwekkende effect van de humor. (Behalve misschien die enkele agelasti, zoals de oude Grieken ze noemden, die slechts éénmaal of nooit in hun leven lachen). De uitleg achteraf interesseert ons niet, alleen het frisse moment waarop de vreugde het van ons denken overneemt. In de humor en met de lach, die er de uitloper van is, neemt het lichaam het als het ware van ons over. Zoals de Franse, humanistisch geschoolde arts Laurent Joubert uit Montpellier het uitdrukt in zijn

Traité du Ris (1579): De lach zet het gezicht in beweging, verbreedt de mond en de lippen, verlengt de kin, doet de ogen glinsteren en tranen, de wangen blozen, de borstkas schudden en de stem trillen. Bij een overdreven, langdurige lach wordt het nog veel erger. De keel wordt opengesperd en de lippen wijd uiteen getrokken. Het gezicht verrimpelt, vooral de wangen en rond de ooghoeken. De tanden komen bloot te liggen. De ogen tranen, zwellen op en lijken uit hun kassen te springen. De aders van het voorhoofd en de nek zwellen op. De armen, schouders en billen beven en men trappelt met de voeten. De buik wordt ingetrokken en doet veel pijn, alsof er zware stokslagen op gegeven zijn, zodat men zijn twee handen in de zij zet. Men begint te hoesten en te braken en de neus spuwt uit wat men gedronken heeft. Men begint te pissen, te schijten en te zweeten. Soms duurt zo'n lach zo lang dat men ergens op moet steunen om niet op de grond of omver te vallen. Sommigen vallen erovan in zwijm, doch niemand sterft eraan.

De nadruk in bovenstaand citaat op de zelfstandige werking van het lichaam is niet zonder belang. Net zoals we ons niet hoeven af te vragen waarom we precies lachen als een grap wordt verteld - we lachen gewoonweg - zo neemt het lachen zelf het van ons over. Het is een 'onblusbaar vuur', wist de Griekse dichter Homerus al. In die zin zijn humor en lachen alledaagse luxe: geen enkel mens moet er iets bijzonders voor kunnen of kennen om het te hebben, al kunnen smaken in humor grondig verschillen. Humor heeft ook vaak een lichamelijke kant: seksualiteit, kak en pies, taarten in het gezicht gooien en andere slapstick. Wie dit vanuit een hedendaagse context afwijst als 'platte' humor en dus geen 'echte' humor, dient er rekening mee te houden dat de grens tussen beide nooit helder te trekken is geweest en doorheen de tijd fiks bewogen heeft. Schaamte over het private functioneren van het lichaam is allicht iets van alle tijden, doch de grenzen van publieke grappen erover zijn wel degelijk grondig verschoven in de loop der geschiedenis. Zo was het tot in de achttiende eeuw niet ongebruikelijk om om faecalische grappen hard te lachen. Pamfletten uit de Brabantse revolutie van 1789, bijvoorbeeld, bespelen nog vakkundig het scatologische repertoire. Een vaak herdrukte anti-joodse grap over een jood, die in een privaat valt en er op zondag niet uitgehaald wordt door zijn christelijke buur (uit wraak omdat de jood hem nooit wou helpen op de dag van de sabbat), krijgt in het begin van de negentiende eeuw een waterput als locatie, nadat eeuwenlang de beerput daarvoor diende. Dat suggereert dat waarschijnlijk pas in de negentiende eeuw dergelijke vorm van pies-en-kak-humor gebanaliseerd en geïnfantiliseerd is geraakt.

Recreative exempel. FR

Vanden Gast die op des vweerts ammelaken ende tafel scheet.

In eens Weerts huys / quam eens eenen gast ter herberghe: als men soude slapen gaen / leyden men pghelijc in een camer / behaluen besen eenē gast. Als pghelijc slapen was / riep die goede gesel / tweert waer sal ic liggen? Die tweert antwoorde in die stoue / op die tafel sult ghy slaerplakens ende deksel binden. Als die gheselle des smogghens wech wou gaen / scheet hy op die tafel / ende sloechse toe / en seyde totten tweert die slaerplakens cussen en deksel / leyt tusschē die tafel / a Dieu. Die tweert seyde: Cis reche. En als hy in die stoue quam so stanchter seer qualijck: sy sochten onder die banken ende achter nae vonden sy den schat op de tafel ligghe. Die tweert seyde: hy heeft my recht ghedaen hadde ic hem in de camer een bedde ghedeckt / ghelijc behoortlic was / soo en waert my niet gheschiet.

Vanden Iode die int priuaet ghefallen vvas, ende hoe hyert vvee daghen in bleef.

Op

1. *Vanden gast die op des weerts ammelaken ende tafel scheet*, anekdote en gravure uit het kluchtboek *Ghenuuechelijcke ende recreative exempel* (Antwerpen, Guiliam Verdussen, 1627, p. 11; ex. Koninklijke Bibliotheek Brussel). Een gast krijgt van een herbergier enkel te horen dat hij 'in die stove' (de kamer met stoof) op de tafel lakens en deksel zal vinden, doch moet zelf uitzoeken waar hij zal slapen. Uit wraak op de lakse waard laat de gast 's ochtends een drol op de tafel achter en bedekt die met de lakens, het kussen en het deken. Als de waard later zoekt, waar de stank vandaan komt, vindt hij 'den schat' en besluit deemoedig: dat heeft hij terecht gedaan; had ik hem in de kamer een bed gedekt, zoals ik behoorde te doen, dan was het mij niet overkomen.

Vele humor uit het verleden, ook van de twintigste eeuw, is gedeeltelijk onbegrijpelijk geworden, omdat die lichamelijke dimensie van de humor sterk onderbeklemtoond is gebleven. Dat heeft veel te maken met de idee van beschaafde humor die sinds de renaissance sterk doorgebroken is in Europa. Erasmus, maar ook iemand als de lang in Brugge verblijvende Spaanse humanist Juan Luis Vives, wisten in de zestiende eeuw te vertellen dat een wijs man niet volmonds lacht als een dwaas of met opengesperde bek als een paard, maar slechts glimlacht. Zijn humor is niet grof en lokt geen schandaal uit, maar houdt zich aan de grenzen van fatsoen en decorum. Vrouwen, kinderen, grijsaards en zotten, daarentegen, zijn door hun zwakkere lichamelijke constitutie niet in staat hun lachen in te tomen en bij te schaven, klonk het lange tijd in geleerde opvoedingstraktaten. Die exclusieve nadruk op de gelijkstelling van beschaafd gedrag en een goed ontwikkeld gevoel voor humor heeft een aparte geschiedenis, die nog grotendeels ongeschreven is gebleven. Allicht behoort het zo typisch geachte Britse gevoel voor humor er toe, dat in de *gentleman's clubs* verrijnd zou zijn.

De vrolijke keizer

Eenmaal de grens tussen 'platte' en 'echte' humor gerelativeerd is op de tijdschaal van de geschiedenis, wordt duidelijk waarom bijvoorbeeld de grappen over keizer Karel zo anders waren in diverse historische periodes. Op het eerste gezicht is er van de zestiende eeuw tot de twintigste eeuw een grote continuïteit merkbaar: de grote keizer is het onderwerp van grappen, waarin boeren en simpele lieden ongezoeten hun gedacht zeggen aan de vorst zonder er voor gestraft te worden, integendeel. Diverse verklaringen zouden aan die grappen kunnen gegeven worden. Zo zullen sommigen er een sterke ideologische bevestiging in lezen van de almacht van de keizer, door middel van het principe van de grappige omkering: niet de adel heeft het welwillend oor van de keizer, doch de kleine landman, die normaal gesproken nooit tot bij de vorst geraakt. Anderen zullen het interpreteren als een niet minder ideologisch geladen illustratie van de volkse afhankelijkheid aan een groot christelijk vorst, die de nederigen tot zich laat komen. Wat in die interpretaties onderbelicht blijft, is dat de humor van de grappen over keizer Karel V niet dezelfde gebleven is doorheen de tijd en dat hij bijgevolg verschillende functies kan gehad hebben. In wat volgt wil ik enkele suggesties aanreiken om de keizer Karelgrappen terug wat historische realiteit te laten worden en wat minder een onveranderlijk cultuurgoed.

Het verhaal van de pot van Olen is allicht vandaag nog de bekendste keizer Karelgrap. De pot heeft drie oren, want bij de eerste gelegenheid hield de trotse waard het enige oor zelf vast, de volgende keer had hij de twee oren met zijn twee handen beet, en de derde keer hield hij het derde oor naar zijn eigen buik gericht. Nooit kon hij de keizer de pot deftig bij een oor laten pakken. De Olense waard is daardoor de geschiedenis ingegaan als een rasechte dommerik, een van de meest universele stereotiepen in grappen. Terecht beroept Olen zich op dit en andere vrolijke verhalen omtrent keizer Karel. Onder meer Jozef Cornelissen tekende ze op in zijn fameuze collectie *Nederlandsche volkshumor op stad en dorp, land en volk*.

Tijdens dit Karel V-jaar is trouwens een interessant betekenisverschuiving opnieuw aan de oppervlakte gekomen: Olen is er trots op met de keizer geassocieerd te zijn en noemt zich graag een oord van humor. De pointe van de grappen over de domme Olenaars, namelijk die domheid, wordt door de Olense gemeenschap als een eremerk gedragen, terwijl het allicht voordien als een stereotiep gold waarmee de gemeente bespot werd. Dit wijst er al op dat de volkshumor zeer dynamisch is en niet onveranderlijk: spot door anderen wordt het beste onschadelijk gemaakt door een gezonde portie zelfspot.

Er is echter iets verontrustender voor de Olenaars. Hun gemeente is namelijk niet de enige die met het verhaal over de pot met de drie oren genoemd wordt. In de negentiende eeuw was er concurrentie van het Naamse dorp Walcourt. Daar zou Karel V als pelgrim naar Onze-Lieve-Vrouw van Walcourt in een herberg hetzelfde overkomen zijn als over Olen verteld wordt: één, twee, drie oren aan de bierkruik. Alexander Henne noemt het verhaal *tout à fait locale et ne se raconte que dans le pays d'Entre-Sambre-et-Meuse* in zijn *Histoire du règne de Charles-Quint en Belgique* (Brussel, 1860, vol. 10, p. 313). Henne verwijst zelfs naar een archeoloog, die in Philippeville een pot met drie oren had opgegraven. Zowel voor Walcourt als voor Olen kan er geen twijfel zijn: het verhaal heeft nooit in de historische werkelijkheid plaatsgehad. Dat hebben negentiende-eeuwse historici ons nochtans graag doen geloven. Wat wel vaststaat is dat het verhaal populair was, zozeer zelfs dat verschillende dorpen ermee in verband gebracht werden. Het is een kostbare indicatie dat grappen voortdurend verschuiven, soms met bepaalde dorpen geassocieerd geraken en daardoor een aparte traditie gaan vormen en een eigen leven gaan leiden.

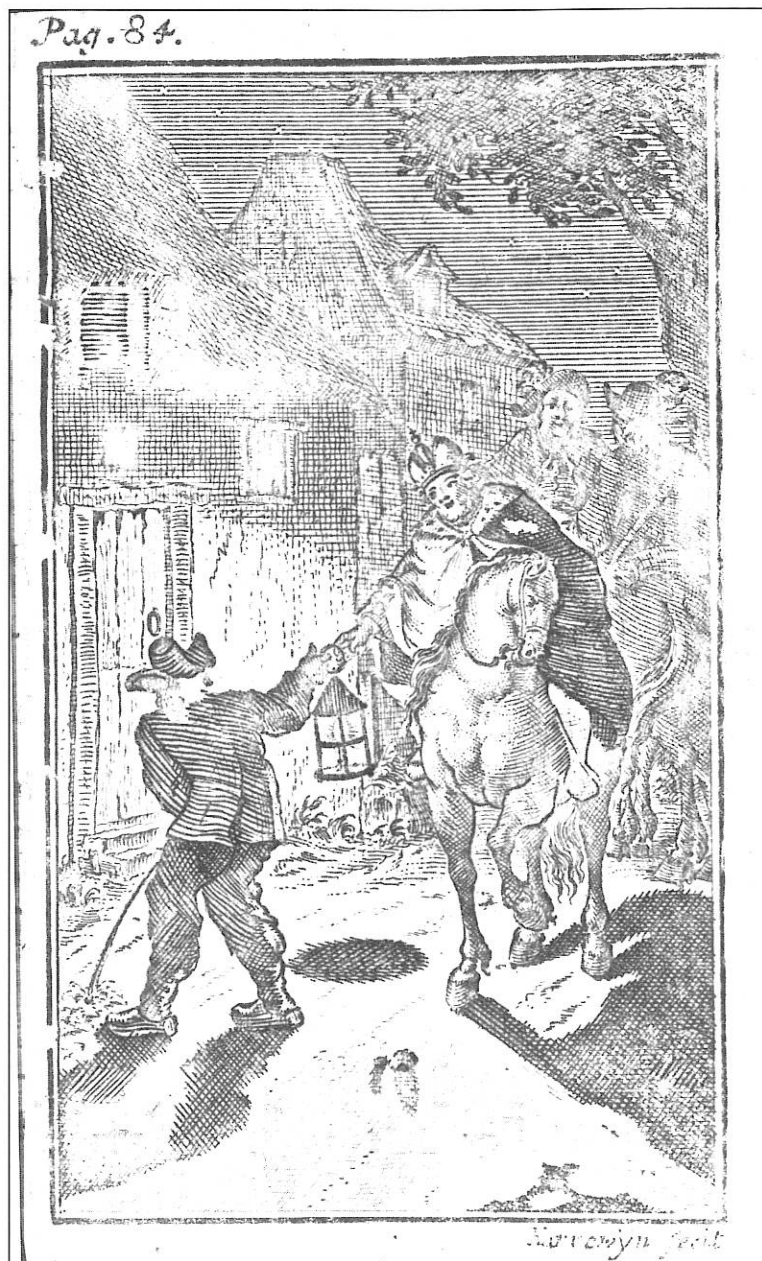
De grap over keizer Karel en de bierkruik met de drie oren is voor zover mij bekend niet ouder dan de achttiende eeuw. Ze komt tenminste niet voor in de belangrijkste verzamelbundel die over de keizer in het Ancien Régime verschenen is, *De heereylycke ende vrolycke daeden van keyser Carel den V* (1674/75, diverse malen herdrukt, ook in Franse versies). Dat boek was een vorstenspiegel, een boek waarin de keizer als toonbeeld voor andere heersers wordt opgevoerd. Zijn levensgeschiedenis wordt er op anekdotische wijze aaneengeregen in een mengeling van ernstige en komische voorvallen en uitspraken. De keizer leefde volgens dit populaire boekje vrolijk, doch vergat nooit dat hij sterfelijk was en hield zijn blik op God gericht. In de komische verhalen krijgt de keizer meestal te maken met een volksfiguur, een boer, schoenlapper of waard, die hem niet herkent en bijgevolg even vrijmoedig met hem omgaat als was hij een standsgenoot. De keizer apprecieert dit en beloont de eenvoudige landman. Onrechtstreeks worden op die wijze de hoogmoed en de vleierijen van de hovelingen bekritiseerd.

Het boek behandelt de delicate positie van de edellieden aan het hof echter ook op andere wijzen. Als de graaf van Buren spot met de keizer, die waggelt van de reumatiek ("zie, het rijk struikelt"), is de repliek van Karel V: "het hoofd beveelt en niet de voeten". *Met groote heeren moet-men niet lachen*, is deze anekdote dan ook getiteld. Met andere woorden, vrijpostigheden in het centrum van de macht zijn uit den boze, maar daardoor ook des te komischer als een verre boer ze in de mond neemt. Dat laat vermoeden dat het beoogde publiek voor dit boek misschien wel eerder in hoge kringen dient gezocht dan onder de boerenbevolking. De tekst laat immers ook andere interpretaties toe. Zo wordt in sommige anekdoten de volksfiguur aan het hof uitgenodigd, waar hij zijn vergissing inziet. De hovelingen, de keizer inclusief, lachen om de domme boer. Een stadspubliek, dat zich graag vrolijk maakte om de gewone plattelandslieden en hun gebrek aan beschaving, zal hiermee zeker zijn gading gevonden hebben. Bovendien bevestigt de stereotiepe tegenstelling tussen keizer en boer de bestaande maatschappelijke hiërarchie en bestendigt ze de onaantastbare positie van de vorst. Voor de lokale elite in de Spaanse Nederlanden, voor wie het centrum van de macht in het verre Madrid lag, doch die zelf, mede daardoor, heel wat provinciale macht bezat, waren *De heereylycke ende vrolycke daeden* allicht een pittig vrolijk tijdverdrijf.

Rommen van Berchem

De pointe van diverse komische anekdoten uit *De heereylycke ende vrolycke daeden* berust op pies en kak-humor. Het zijn net die moppen, die in de negentiende-eeuwse versies van het vrolijke leven van de keizer verdwijnen en door andere

vervangen worden. Trouwens, het succes van *De heereycke ende vrolycke daeden* zorgde voor heel wat navolging en bewerking. Geleidelijk circuleerden de anekdoten over keizer Karel los van het vorstenspiegelboek en kregen daardoor andere dimensies. Hoe dat precies verliep, is trouwens nog onbestudeerd gebleven, behalve voor een deel van de negentiende-eeuwse literaire productie. In *De heereycke ende vrolycke daeden* waren bovendien zelf al anekdoten van elders aangewaaid. Dat geldt voor enkele grappen van Paep Theun of Toon, die in het vijftiende-eeuwse Leuven een reputatie van lolbroek achterliet, waarover, zoals gezegd, zelfs Erasmus sprak. In het zeventiende-eeuwse boek was Paep Theun in dienst geraakt van keizer Karel, die hem echter omwille van zijn loslippigheid wou laten vasten. Daarop trok Paep Theun naar 'de Warande' (het vorstelijk hof in Brussel) en nagelde alle 'secreten' van het hof dicht. Zijn antwoord aan de keizer was evident: "vermits er een schorsing van eten is, zijn deze stinkende gaten overbodig".

2. Gravure door Harrewijn bij de anekdote *d'Onnoosele stautigheydt; ofte Carel houdt de Lanterne ick moest pissen*, uit: *De heereycke ende vrolycke daeden van keyser Carel den V* (Brussel, Aigidius Stryckwant, 1674; ex. Koninklijke Bibliotheek Brussel).

Het meest populaire voorbeeld van een 'platte' keizer Karel-mop, die tot in de negentiende eeuw bleef circuleren, doch nu onbekend lijkt, is die van de boer van Sint-Agatha-Berchem. De versie van *De heereycke ende vrolycke daeden* is als volgt. Op 25 februari 1540 - niet toevallig de officiële geboortedag van de keizer - reed Karel 's avonds laat met de graven Buren en Condé van Gent naar Brussel. In Sint-Agatha-Berchem, nabij Brussel, overviel het donker hen. Ze vroegen een man om hen bij te lichten. De boer was beschonken, kende de heren niet en *sprack rond uyt, het gheen den keyser wel beviel*. Hij moest zijn water laten en verzocht de keizer om zijn lantaarn vast te houden terwijl hij pist. *Ende nu besich met stroomen, ontvloogh hem eenen raesenden wint*. De keizer zei al lachend *dat hij scheidt*. De boer ontkende dat niet en wist te vertellen dat dat zijn normale manier van doen was, *dat met het pissen hy ghemeenelijck kackten*. De vorst was zo geamuseerd door dat *ronde en eenvoudighe* antwoord van de man, dat hij het die zelfde avond nog in het paleis doorvertelde aan zijn broer en zijn zuster, *daer sy te gaeder seer om loeghen* [lachten]. Het antwoord was bovendien zo vermakelijk, vervolgde de anekdote, omdat er nooit een boer geweest was die een hoger geplaatste knecht had gehad dan die man.

Ter interpretatie van deze anekdote volgt in het vermelde boek een lange dialoog over de uiteenlopende gevoelens van de geburen *omtrent de plumpe ende noyt ghehoorde daedt van Rommen, Landts-man van Berchem, by Brussel*. Zes biergezellen, manke Joos, Servaes, Steven, Dierick, Melsen en Passchier, buigen zich over Rommens' blode daad. De openingsrede van Melsen laat aan duidelijkheid niet te wensen over: *syne overheydt te eeren, is elck*

schuldigh en verplicht, dus was het een slechte daad van hun vriend om de keizer tot knecht te maken. Een regelrechte oproep dus om de gezagsverhoudingen niet om te keren. Het commentaar dat daarop volgt van de anderen, ironiseert echter deze rechttoe rechtaan moraal. Steven meldt vol medelijden dat een *bomme-crack* die tegen iemands wil uitbreekt toch geen reden is om hem te veroordelen. De anderen beamen dat en wijten het aan de drank. Passchier dist anderzijds een verhaal op, dat hij *lest in 't Schuyt* [in de boot] *noch las*, over een Ier die een ander doodstak *om het laeten van een vest* [wind]; dronkaards die zo bestraft worden, zullen hun botte daden tenminste achterwege laten. Dierick en Steven riposteren dat men zichzelf pijn kan doen *als men 't gat niet blaesen laet*. Daarop verschijnt Rommen, die weet te melden dat de keizer beslist heeft dat de boer nooit meer moet betalen voor drank of kost. Dat brengt het gezelschap grote vreugde. Romme begint er op los te praten. Dries wil een *almande* [allemande] dansen. Joos en Melsen heffen een lied aan:

*Langh moet keyser Carel leven,
Riepmen vrolyck, al ghelyck,
En daer naer het Hemel-ryck,
Wilt hem Godt den Heere gheven,
Vivat, vivat, dat hy leeft,
Die ons sulcken vryheydt gheeft.*

Of: hoe 'platte' humor ons op het spoor zet van wat komisch was in de zeventiende eeuw: dronken boeren met veel praats die luidruchtig hun keizer loven. Niet de boeren van toen zijn daarbij aan het woord, maar de anonieme, allicht stedelijke schrijver van het boek, die weet dat onder zijn publiek lamme boeren met *schijtpraetjes* - zoals het in een toenmalige boekeninventaris heet - gegarandeerd tot lachen zetten. Hoe de 'politieke' boodschap daarvan precies gedraaid moet worden, blijft grotendeels in het ongewisse en het gaat daarover ook helemaal niet.

Literatuur

J. Bremmer & H. Roodenburg (red.), *Homo ridens. Humor van de oudheid tot heden* (Amsterdam-Boom, 1999).

W. Van Eeghem, "Biobibliographica. VII. Keizer Karel en de Berchemse boer", *Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Vlaamsche Academie voor taal- en letterkunde* (1941) p. 553-585.

J. Verberckmoes, *Schertsen, schimpen en schateren. Geschiedenis van het lachen in de Zuidelijke Nederlanden, zestiende en zeventiende eeuw* (Nijmegen, 1998).

*Prof. dr. Johan Verberckmoes
Departement Geschiedenis K.U. Leuven
Blijde-Inkomststraat 21/5
3000 Leuven*

Humor in het politieke leven in Midden-Brabant

Humor speelt ook een rol in het politiek leven zowel op nationaal als op internationaal vlak. Vooral bij de gemeenteverkiezingen kwam er heel wat spot aan bod via spotdichten, maar ook via zelfspot. Soms was men ook geïnteresseerd in de internationale politiek. Er kwamen marionettenspelen over opkomende dictaturen en er waren zelfs spotgebeden op dictators. We zoeken onze voorbeelden in Erps-Kwerps, Winksele, Veltem-Beisem en Kortenberg.

1. De gemeenteverkiezingen van 1907 te Erps-Kwerps

In 1907 werd de kleine helft van de gemeenteraad vernieuwd. Burgemeester was sedert 1884 Alphonse De Coster uit Kwerps. Hij behoorde tot de groep van de fanfare 'De Eendracht'. In 1907 kwamen er twee katholieke lijsten op: deze van de burgemeester en deze van Ferdinand Salens - Van Doren, die vooral haar aanhang had bij de fanfare 'De Vrolijke Schutter' te Kwerps en bij de fanfare 'De Oud-Xaverianen' te Erps. De kiesstrijd was vlijmscherp. Dichter en Eendrachtlid Louis Michiels stelde het kiespamflet 'Kiespropaganda in Erps-Querb' op.

*Kiezers, die Erps-Querbs bewonen
'k Wil u hier eens klaar betonen.
Ik ga met de kandidaten
Over hunne keus wat praten.
'k zal u wit op zwart doen zien
Welk u 't meest voordeel biën.
Wij hebben Salens en Van Messem
Keer ze buiten met den bessem.
Verder Vrebos en Vandoren
Hangt een buis hun om de ooren.
Zoodoende zult gij doen zien
Dat ge zijt zeer wijze liën.*

*Salens, de primus van de bende
Die niets van zijn leven kende.
Immer haatte zijnen broer
Wien hij eeuwige wraakzucht zwoer.
In plaats van hem liefde te dragen
Doet hij niets dan hem belagen.
Mannen die zoo hun broeder haten
Mag men op 't stadhuis niet laten.
Daarbij, ge weet het al te gaar
't Is een sloeker. Dat is klaar.*

*Nu den Heer Van Messem Jan
Die zoo gloedvol zeveren kan
Over koe, en paard en verken,
Die hij zoo goed kan bewerken.
Maar à propos 'k denk op iets puik
Is die scheur nog in uw fuik?
Waarmee ge over zestien jaren
In Flup zijn pikdraad zij gevaren.
Gij waart zeker erg bevangen*

*Daar zoolang te moeten hangen
En dat 'binnenste uwer broek
Veel geleek op peperkoek.
Maar...Jan lief, is dat een reden
Om op Flup te zijn verbeter.
Want het was niet zijn faat
Dat gij daar hingt aan den draad.*

*Hoe is 't mogelijk, beste Jan
Dat zo een schijnheilig man
Als gij zijt, haat dragen kan
En sinds zestien jaar dat 't duurt
Is uw haat nog aangevuurd.
Voor dezen haat krijgt gij een buis
Nog grooter dan 't gemeentehuis.*

*Vandoren, dat hooveerdig ventje
Verraad zijn partij voor een centje.
Want, mannen wien hij zijn vlag
Zoo dikwijls beschimpen zag
Neemt hij nu tot bondgenooten
Om 't bestuur omver te stooten.
Hij verandert lijk de wind
Is nog flauwer dan een kind.
Ook de haan op onze toren
Draait zoozeer niet als Vandoren
K'zeg daarom tot u te gader:
Wie zulks doet, is een verrader.*

Op de tekst staat 1900. Dit klopt echter niet. Er waren verkiezingen in 1899 en in 1903. We vinden bij geen van beide deze oppositiekandidaten. Bij de verkiezingen van 20 oktober 1907 waren er twee lijsten.

De lijst van de burgemeester telde vier kandidaten:

Fransiscus De Becker	327 stemmen
August De Winter	355 stemmen
Emile Peeters	334 stemmen
Philippe Salens-Rigo	389 stemmen

De lijst Salens telde ook vier kandidaten:

Ferdinand Salens-Van Doren	425 stemmen
Eugène Van Doren	422 stemmen
Jan Van Messeem	480 stemmen
Gustaaf Vrebos	404 stemmen.

De oppositie haalde twee zetels: Ferdinand Salens-Van Doren en Jan Van Messeem. Filips Salens-Rigo kon niet zetelen omdat zijn broer in de oppositie verkozen was. Hij werd opgevolgd door Emile Peeters. August De Winter kwam ook in de gemeenteraad. Ferdinand Salens-Van Doren stierf in 1910 en werd opgevolgd als raadslid door Eugène Van Doren.

De verkiezing was belangrijker dan men vermoedde. De oppositie ging van 31,23 % in 1903 naar 56,97 % in 1907. De twee gemeenteraadsleden van de oppositie waren rechtstreeks verkozen, die van de meerderheid bij beperkte evenredige vertegenwoordiging. De trend zette zich verder in 1911. Toen won de oppositie de verkiezingen. Theodoor Van Hove van De Vrolijke Schutters werd toen de nieuwe burgemeester.

Het spottendicht was interessant en gaf duidelijk de tegenstellingen. Er was de melkerijruzie tussen de twee broers Salens. Ferdinand Salens had een privé-melkerij in de Vissegatstraat met stoomkracht. Zijn broer Philippe Salens leidde een coöperatieve handmelkerij in de Peperstraat te Erps. Er was de vete tus-

sen Philippe Salens op het Schavenberghof en Jan Van Messem, die met zijn blauwe kiel of fuik rond 1890 in de prikdraad van de weide van de vorige was blijven hangen. Eugène Van Doren was lid van de fanfare De Eendracht, maar stond op de lijst Salens-Van Doren en dat was de fanfare De Vrolijke Schutters. Volksdichter Louis Michiels zag hem als een overloper. De Vrolijke Schutters was een afscheiding van De Eendracht, na een discussie over de nieuwe dirigent van De Eendracht (1).

De versjes over Jan Van Messem, de voorman van de Oud-Xaverianen, werden nog decennia later geciteerd (2). Het spotticht was dan nog steeds niet vergeten. En Jan Van Messem was een halve paardenmeester, die iets wist van *peerd en koe en verken* zoals in het spotticht stond.

(1) H. Vannoppen, *Van twee kerkdorpen tot stadsgewestgemeente*, Erps-Kwerps 1776-1976 (of wandeling door twee eeuwen Erps-Kwerps) (Borghout, 1994) p. 436-437, 624, 632, 637-538 en 814.

(2) Interview Hubert Verboomen (Braine l'Alleud, 1973).

1. Gemeenteverkiezingen te Winksele in 1938: Louis Huyghens (links) en Edward Ketelaer (rechts) gingen stemmen. Ketelaer droeg een 'buis'. (Collectie Cultuur-Historische Vereniging van Erps-Kwerps).

2. Buizen voor de gemeenteverkiezingen te Winksele in 1938

Vier lijsten stonden tegenover elkaar in 1938 te Winksele:

- de lijst van burgemeester Jan-Baptist Smets
- een vrouwenlijst
- de lijst van schepenen Felix Vervoort, een éénmanslijst
- de lijst van fabriekswerker Corneel Rochette, een éénmanslijst.

Burgemeester Jan-Baptist Smets had kandidaten gezocht voor de lijst. Hij vroeg Edward Ketelaer, de voorzitter van Het Boerenfront, en Louis Huygens, landbouwer in de Heidestraat om op zijn lijst te staan. Geen van beiden was ermee opgezet. Bij Smets werd 'lootje' getrokken en Huygens had het zitten. Hij zou op de lijst van Smets staan. Hij werd gekozen als gemeenteraadslid. Huygens en Ketelaers waren lid van De Lustige Boeren van Winksele, die hun lokaal hadden in de herberg bij Jef Bauweleers. Ze gingen stemmen met fuik (blauwe kiel) en faas. Maar Edward Ketelaer had zijn 'buis' reeds opgezet hoewel hij geen buis kon halen bij de verkiezingen, daar hij geen kandidaat was.

De lijst Smets behaalde zeven zetels, de vrouwenlijst één zetel en de eenmanslijst Felix Vervoort ook één zetel. Louis Huygens van de lijst Smets werd gemeenteraadslid (3).

2. Gemeenteverkiezingen te Winksele in 1938: Louis Huygens (links) en Edward Ketelaer (rechts) gingen een pint pakken in de herberg van Jules Vervoort tegenover het gemeentehuis. (Collectie Cultuur-Historische Vereniging van Erps-Kwerps).

3. Winksele 1938 of 'Vrouwen aan de macht'

Bij dezelfde verkiezing besloten 9 vrouwen een vrouwenlijst in te dienen. Er werd in de streek over gesproken. Gemeentesecretaris Petrus Ferdinand Coose meldde het nuchter aan de arrondissementscommissaris: *"Er zijn 2 volledige lijsten, waarvan één enkel vrouwen en één enkel mannen, alsmede 2 lijsten ieder van één afzonderlijke kandidaat."*

De vrouwenlijst bestond uit:

- Rosalie Servranckx	40 stemmen
- Philomena Roskams	26 stemmen
- Irma Vandewijngaard Delle	30 stemmen
- Julia Kunnen uit Delle	20 stemmen
- Marie Buelens, landbouwster uit Delle	18 stemmen
- Clemence Pardon, winkelierster uit Delle	15 stemmen
- Marie Bosmans uit Delle	23 stemmen
- Leonie Vandenbroeck huisvrouw	7 stemmen
- Bertha Denon huisvrouw	3 stemmen.

Rosalie Servranckx werd gemeenteraadslid van Winksele. Ze was dochter van klompenmaker Lambert Servranckx of 'De Witten Blok' uit het gehucht

(3) H. Vannoppen, *De geschiedenis van Winksele, de weergalm van de Ijzereberg*, Winksele, 1976, p. 339-340, 816 en interview Edward Ketelaer, Winksele, 1976.

(4) H. Vannoppen, O.c., p. 340-341.

Balkenstraat onder Erps-Kwerps (4). Er werd nogal gefeest: de vrouwenlijst had één zetel...Philomena Roskams of 'Meen van den Rulle' was niet verkozen en feestte mee met een buis op het hoofd.

3. Feest na de verkiezingen te Winksele in 1938. Na de verkiezingen ging men met buizen rond. Te paard: Ferdinand Rochette 'Nant van Lamme' en Theodore Verhulst 'Dore van Jeanke'. Op de kar: Louis Huyghens (nieuw gemeenteraadslid), Louis Freys (schepen) en Edward Ketelaar als voerman. Staande: Louis Coopmans en Philomena Roskams 'Meen van den Reulle' met de buis en niet verkozen (Collectie Cultuur-Historische Vereniging van Erps-Kwerps).

4. De rechtse dictaturen, een marionettenspel te Veltem-Beisem

Charly Chaplin speelde de hoofdrol in de film *The Dictator*, waarin Hitler en Mussolini aan bod kwamen. Ook de scouts van Veltem-Beisem-Winksele hadden een marionettenspel met poppen van Hitler en Mussolini zoals we op de foto zien. De scouts werden in 1936 opgericht. In 1937 werd het de St-Laurentiuseenheid. In 1942 kwamen er ook scouts uit Winksele bij. In maart 1943 verboden de Duitsers alle scoutsactiviteiten. Laurent Penninckx van het Vlaams Verbond der Katholieke Scouts te Veltem organiseerde de weerstand en bleef in het concentratiekamp van Elrich op 29 november 1944. Ook Veltem-Beisem had een zekere kennis van de internationale politiek (5).

5. Een Onze Vader uit Kortenberg in de Tweede Wereldoorlog

Zelfs onder de Duitse bezetting bleef de humor leven. Gedurende het lof prevelde men op de achterste rijen langs de jongenskant het Duitse Onze vader:

(5) H. Vannoppen, *De geschiedenis van Veltem-Beisem*, Veltem-Beisem. Veltem-Beisem, 1976, p. 215 en 467.

*Onze Vader de Führer
Grote Führer die in Duitsland zijt*

*Heer en meester in Uw rijk
 Uw wil geschiedde
 In Holland, België en Frankrijk
 Maar Engeland komt nooit in Uw bereik
 Winnen zult ge de oorlog niet
 Omdat ge met klokken schiet
 Hitler gij oorzaak van al ons verdriet
 Grote zondaar, waarom sterft gij niet
 Amen”(6).*

4. Marionettenspel bij de scouts van Veltem-Beisemp - Winksele. Bemerkt de twee 'marionetten' die Hitler en Mussolini voorstellen. De vierde van links naar rechts was Raymond Van Doren, die later pastoor van Everberg werd. (Collectie Cultuur-Historische Vereniging van Erps-Kwerps).

Besluit

Doorheen alle tijden bleef de humor bestaan zowel in de nationale als de internationale politiek. Dat was ook in Midden-Brabant zo. Spottedichten, marionettenspel, buizen rondragen en speciale *Onze vaders* waren daar voorbeelden van. De geest van Tjil Uilenspiegel bleef steeds in Vlaanderen leven. Humor liet de mensen overleven in soms moeilijke tijden.

*Dr. Henri Vannoppen
 Leuvensesteenweg 839
 3071 Erps-Kwerps*

(6) G. Bruyninckx, "Oorlogshe-
 rinneringen uit Kortenberg",
Curtenberg 1994-1995, p. 1-2, 57.

De getekende humor in Vlaanderen

De geschiedenis van de spotprentkunst in Vlaanderen begon bij Bosch en Bruegel

Humor is geen bezigheid, waaraan men zich begeeft, geen vak dat men kan leren, geen techniek, die men veroveren moet. Het is een sfeer, een levenssfeer, het is een wijze van zich gedragen tegenover situaties, laat G.H.M. van Huêt zich in *Lachen is leven* (1) ontvallen. De humor drukt zich bij voorkeur uit in woorden, al komt hij ook tot uiting in spotprenten, karikaturen en cartoons, drie woorden die elk op hun beurt de humor als ondertoon en haast dezelfde betekenis hebben, al ligt er tussen een braafgetekende spotprent en een ironische cartoon een hele wereld.

Zoals het woord het zelf zegt, is een 'spotprent' een prent waardoor iets of iemand bespot wordt.

Een 'karikatuur' daarentegen brengt eerder een vertekend beeld van iets of iemand die belachelijk wordt gemaakt, via overdrijving of vergroting van enkele kenmerkende vormen, karaktertrekjes of andere eigenschappen.

Een 'cartoon' is ietsje anders. Het is een getekende mop of een grappig plaatje, dat op een verfijnde, liefst geestige manier, een situatie in beeld weet te brengen. Het is een lijnenspel zonder woorden. Het woord 'cartoon', destijds en nu nog gebruikt wanneer men spreekt over ontwerpen voor wandtapijten, muurschilderingen en mozaïeken, kreeg via een in 1843 te Londen gehouden tentoonstelling van ontwerpen voor muurversieringen in het Britse parlement, er de betekenis van *humoristische tekening zonder woorden* bij.

Het satirische weekblad *Punch* had inderdaad, als antwoord op al dat tentoongespreid parlementair gedoe, een dolle reeks cartoons die het Britse parlement als onderwerp hadden, in zijn kolommen afgedrukt. Als gevolg hiervan begon men in Engeland, het in de Nederlandse taal ingeburgerde woordje spotprent, alsmede het onder Frans invloed ontstane woord karikatuur, door het nieuwe woord cartoon te vervangen.

Toen in de jaren negentig de Engelse en Amerikaanse kranten, humoristische tekenverhalen en getekende grapjes publiceerden, ging men inzien dat een onderscheid qua benamingen diende te worden gemaakt. Men begon te spreken, zowel van *strip-cartoons* en *comic-strips* als van *editorial cartoons* (prenten met commentaar) en *cartoons*. Na de Tweede Wereldoorlog raakte het woord 'kar-toen' bij ons bekend, via Gaston Durnez, die het in 1964, in *De lachende tekenpen*, voor het eerst gebruikte (2).

Alles begon bij Jeroen Bosch en Pieter Bruegel

Jeroen Bosch (circa 1450-1516) met zijn bijzonder bizarre figuren, en Pieter Bruegel de Oude (circa 1525-1569), die haast alles naar het leven tekende, hadden veel eeuwen voordien voor de eigenlijke start van de cartoon in Vlaanderen gezorgd. Al kregen zij later navolging. Wat onder meer merkbaar is in het werk van James Ensor (1860-1949), Frits Van den Berghe (1883-1939) en andere beeldende kunstenaars die zich af en toe op het terrein van de ontmaskerende getekende spotprent waagden.

(1) *Lachen is leven. Een bloemlezing in woord en beeld van Nederlandse humor van 1883 tot 1958.* E. Elias en A. Duif, (Utrecht, 1958.)

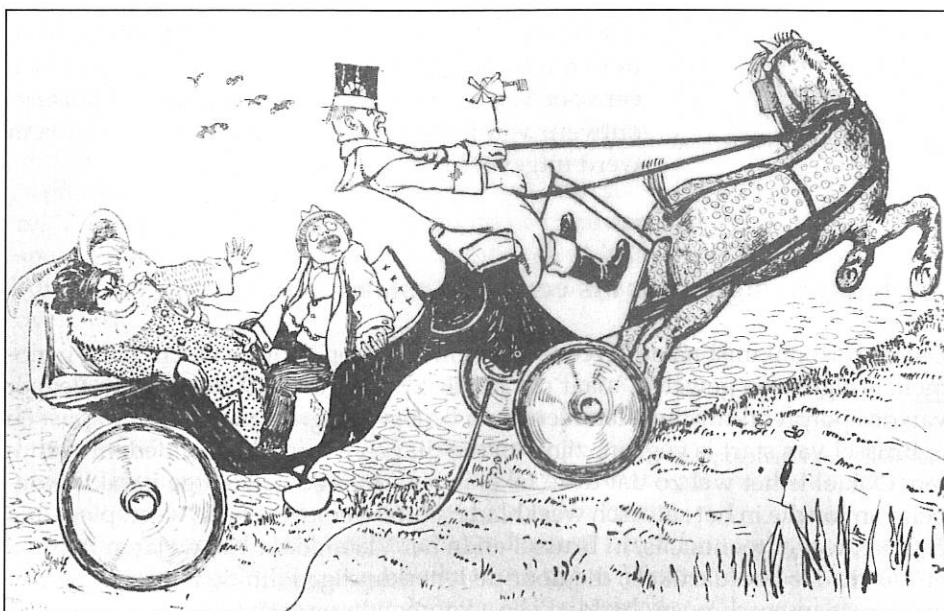
(2) *De spotprentkunst in Vlaandere*, in: *Vlaanderen*, jaargang 28, nr 171, (1979), (speciaal nummer).

De spotprentkunst ging in Vlaanderen met *De Alchemist* van Pieter Bruegel van start. In deze van 1558 daterende tekening, die een voorbeeld van mildheid en humor is, steekt hij de draak met de dwaas die zichzelf en zijn gezin vernietigt. Hij tekent die, al lezende in het 'geleerde boek' der wijsheid, met *Alghe* op de linker-, en *Mist* op de rechterpagina. Hij typeert hem, in dit spelen met woordjes, op een gedetailleerd verfijnde manier als de man die letterlijk alles heeft gemist (3). Samen met Jeroen Bosch, die in de uitbeelding van verschillende typen, een felle kritiek op 's mensen ondeugden en hartstochten gaf, is Pieter Bruegel ontegensprekelijk de voorloper van de spotprentkunst in onze contreien geweest.

(3) L. Lebeer, *Beredeneerde catalogus van de prenten naar Pieter Bruegel de Oude* (Brussel, 1969).

De eerste 'politieke' spotprenten, die in Frankrijk waren ontstaan, kwamen tijdens de 16de en de 17de eeuw naar Vlaanderen gewaaid. Vooral gedurende het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) spraken zowel voor- als tegenstanders zich hierover spottend uit. Wanneer wij nadien, midden de 17de eeuw halt houden in Londen, zijn wij geneigd te denken, dat al wat toenmaals Frans was, vals was. Een weliswaar foutieve benadering die ons door de geschiedenis wordt opgedrongen, ook al kan de bij momenten hooggeachte Hollandse spotprenttekenaar Romein de Hooghe hiervoor op zijn eentje verantwoordelijk worden gesteld. Een Romein de Hooghe die met vitriool in de pen zeer smerige dingetjes tekende en die z'n brood-met-een-beetje-erbij verdiende door de Franse koning Lodewijk XIV op wansmakelijke manier te beledigen. Wat onder meer bleek uit de wereldschokkende prenten waarin hij het Franse leger de wreedste gruwelen liet plegen. Over wat de Nederlanders de Franse militairen hadden aangedaan, zweeg hij als vermoord.

Resultaat van deze eenzijdige verslaggeverij, was een anti-Frans klimaat, dat via in Nederland gedrukte pamfletten naar Vlaanderen overwaaide. Een klimaat dat Engeland nog anti-Franser maakte dan het al was. Een klimaat waarin zowel William Hogarth (1667-1764) als James Gillray (1757-1815) hun spotlust tot prentkunst op wereldniveau uitbalanceerden. James Gillray wist trouwens het hoogtepunt van zijn roem te bereiken door aan de lopende band anti-Napoleonprenten te tekenen. Karakteristiek daarbij is het avondmaal van een Sansculottenfamilie (1792) met 'mensen' die ogen lepelen uit afgehouden hoofden; met 'kinderen' die darmen verslinden; met tal van figuren met dikke lippen en een gulzige blik.

1. Pas op, dwaaskop, ge denkt zeker, dat mijn schoonmoeder alleen in het rijtuig zit!!? Humorprent van Joe English. Uit: *Ons Volk Ontwaakt* (1911).

Georges van Raemdonck, een pionier

De spotprentkunst in Vlaanderen heeft zich na de Eerste Wereldoorlog volledig ontplooid, al is er zowel voor als tijdens diezelfde bange jaren achter de IJzer, ook spotprentwerk van Joe English (1882-1918) ontstaan. Hiermee is hij tal van bekende tekenaars zoals Georges Van Raemdonck, Joz de Swerts, Alidor, Pil, Gal, Jan, Brassier en andere ridders van de tekenstift vooraf gegaan (4).

Via de Nederlandse *Notenkraker*, *De Groene Amsterdammer* en het socialistische dagblad *Het Volk*, wist de Vlaming Georges van Raemdonck (1888-1966) zowel tijdens als vlak na de Eerste Wereldoorlog, scherp hekelende gedachtengroepjes

te tekenen, die pasten in de strijd voor een beter bestaan. Georges van Raemdonck was een bijzonder man. Hij kon sprookjes tekenen. Hij heeft *Bulletje* en *Bonestaak*, een stripverhaal naar teksten van A.M. De Jong, met de broodnodige gemoedelijkheid tot leven gebracht, al kon hij daarnaast ook haten met een volmaakte haat, wat in zijn prikkend spotprentwerk meermaals tot uiting komt.

De invloed van Georges van Raemdonck op het politieke leven in Nederland is niet gering geweest. Een sterk strijdmiddel was de politieke spotprent die een nieuwe stoot gaf aan de democratische sociale gedachte. Zelfs na 1918 leerde men in Nederland nog in de conventies van de 18de eeuw. Met zijn scherpe opmerkingsgave, zijn zuidelijke humor en zijn talent om het karakter van zijn slachtoffers in één lijn weer te geven, maakte Georges van Raemdonck, samen met Louis Raemaekers, het genre van de spotprent in Nederland beroemd. Er was voldoende stof. Er waren de woningtoestanden, de financiële politiek en het militarisme, en er was het 'rijke Roomse leven'.

Toen in 1924 *De Vrede in Prent* verscheen, kreeg Georges van Raemdonck hierin onder de titel *Nederland*, een ereplaats naast Raemaekers, Jordaan, Braakensiek en Albert Hahn. In *Colijn in de Caricatuur*, dat in de jaren '30 in Nederland werd uitgegeven, treffen wij vijf van zijn spotprenten aan (5). Een hele eer voor Van Raemdonck was het feit dat het omslagontwerp van J. De Vries, naar een tekening van hem werd uitgevoerd.

2. RIJWIELBELASTING De vervensing van degene wiens fietsplaat men gestolen heeft. Spotprent van Georges van Raemdonck, 1924. In deze spotprent trekt Georges van Raemdonck van leer tegen de begrotingspolitiek van Dr. H. Colijn, die in 1923 in Nederland minister van Financiën werd. Uit: *De Groene* (1924).

Joz had een signatuur als een zweeps slag

Dat de cartoonkunst na de Tweede Wereldoorlog een enorme vlucht heeft genomen, is algemeen geweten, maar dat Joz de Swerts (1890-1939), als grondlegger van de spotprentkunst in Vlaanderen na Bruegel de grote meneer is geweest en te Brussel van start is gegaan, zijn van die dingen die tot de geschiedenis behoren. Ook al is het wel zo dat deze tekeningen, deze zo geweldige karakterkoppen van Joz die in het satirisch weekblad *Pallietier* verschenen, de weerspiegeling zijn van wat er toenmaals, in Brussel en in het Vlaanderen van de jaren twintig, gebeurde. De hoofdartikels, die door de letterkundige Filip de Pillecijn voor dit blad werden geschreven, hadden een vlammende ondertoon en waren humoristisch getint. Ze waren telkens, en dat maakte hen zo uniek in die tijd, van een even vlammeend getekende karikatuur van Joz vergezeld.

(4) 'Joe English', *Vlaanderen*, 34 (1985) nr. 207.

(5) K. De Decker, *Georges van Raemdonck, ambassadeur van de Vlaamse spotprentkunst in Nederland*, Vlaamse Toeristische Bibliotheek 161 (Antwerpen, 1973).

3. Joz de Swerts, zelfportret (Archief Karel De Decker).

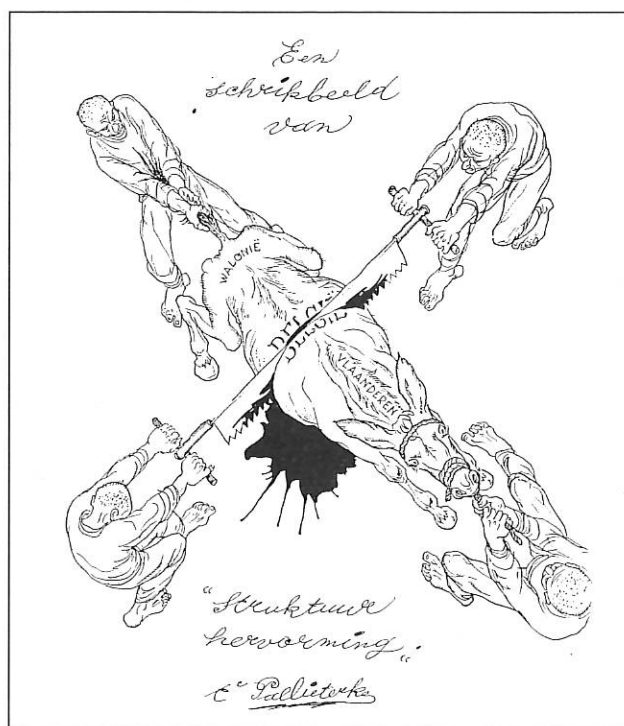

4. Kamiel Huysmans, karikatuur van Joz. Uit: *Vlaanderen* (1979).

Joz de Swerts die meestal onder de naam 'Joz' en vanaf 1923 ook onder de schuilnaam 't Pallieterke' in dit hekelblad heeft getekend, had een signatuur als een zweepslag. Hij is in wezen de spotprentbrengende voorloper geweest van een ganse groep jonge artiesten, die zich optrok aan dit grote talent uit de jaren twintig (6).

Na *Pallieter* is het een beetje windstil geweest. De Tweede Wereldoorlog raasde over ons land. Er verschenen weekbladen met stuntelig tekenwerk. Tot vlak na de bevrijding, in 1945, het Brusselse satirisch weekblad *Pan* verscheen. Het wordt voor tachtig procent in Brussel verkocht, voornamelijk in de buurt van de Wetstraat, de Beurs en de Tervurenlaan. Het heeft, zoals dat ook bij *Pallieter* het geval was, zijn succes voor een groot deel te danken aan de pen van een spotprenttekenaar. In dit geval aan het talent van Alidor, die *Pan* met amusant-getekende 'verslagjes' overlaadt.

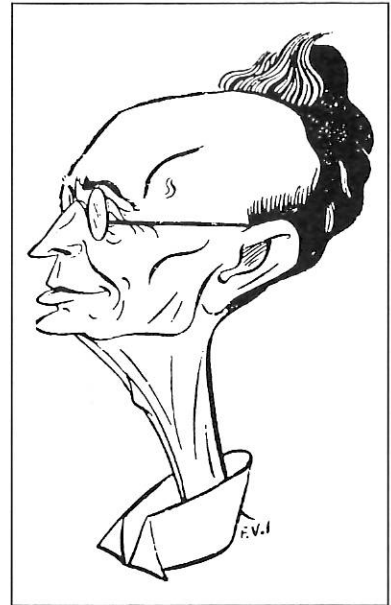
Een naam die vlak voor en ook tijdens de Tweede Wereldoorlog geregeld aan bod kwam, was die van Frans van Immerseel (1909-1978), die reeds in 1938 vanuit zijn eigen persbureau *Het Rad* karikaturen stuurde naar zowat overal in Europa. Voordien had hij echter gedurende tal van dulle maanden aan zijn tekentafel gestaan om de meer dan vierduizend koppen bij elkaar te krijgen. Want er werd slecht betaald. Uit de verkoopcijfers van de van 1938 en 1939 daterende vellen-vol-karikaturen, blijkt dat voor een serie politieke spotprentjes 63 frank voor 18 *flans* moest worden betaald, wat neerkwam op 3,50 frank voor één enkel prentje. Alleen door de

5. Spotprent van 't Pallieterke, schuilnaam van Joz de Swerts. Uit: *Nieuw-Vlaanderen* (1937).

(6) K. De Decker, *Joz de Swerts, grondlegger van de spotprentkunst in Vlaanderen*, Vlaamse Toeristische Bibliotheek, 104 (Antwerpen, 1969).

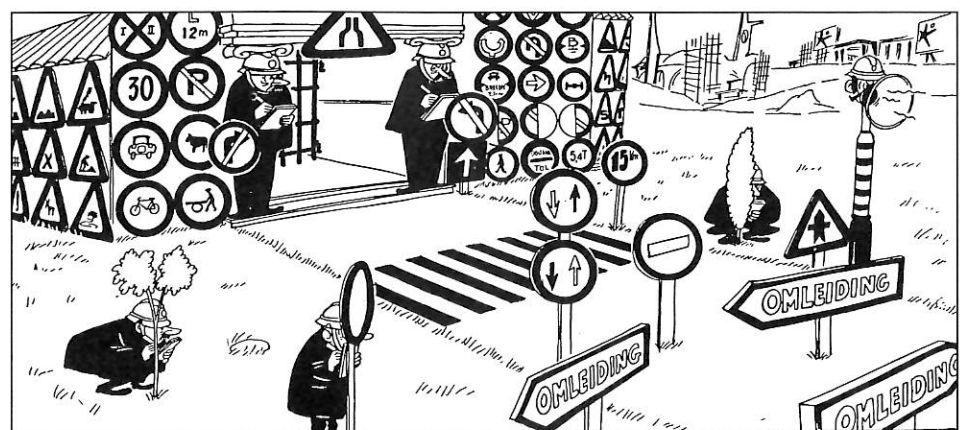
zeer grote verspreiding (Frans van Immerseels karikaturen verschenen in een 35-tal kranten uit ons eigen taalgebied) was er kans om rendabel te werken. Als informatie enkele titels: *De Standaard*, *De Gazet*, *Averbode's Weekblad*, *De Waarheid*, *Opbouw*, *Vrijdag* (Den Haag), *Le Pays Réel*, *La Semaine d'Averbode*, *Lenteweelde*, *De Kampioen*, *Omroep*, *De Noorderkempfen*, *De Tijd*, *De Gemeenschap* (Nederland). De karikaturen van Frans van Immerseel, waarin hij zowel Jozef Stalin, Adolf Hitler en Franklin D. Roosevelt, als Kamiel Huysmans, P.H. Spaak, Leon Degrelle en Joris van Severen in een sober, suggestief lijnenspel wist uit te beelden en uit te benen, wisselden af met figuren uit de wereld van de film, de literatuur en de sport. Frans van Immerseel brak na de bevrijding, na 70 maanden cel, zijn politieke tekenstift. Hij raakte verzeild in het minder gevaarlijke domein van de volkskunde. Hij maakte daarbij ophef als stoetenbouwer en als illustrator van duizenden Vlaamse en internationaal gekruide spreekwoorden, al had hij vooral succes als glazenier (7).

6. Kamiel Huysmans, karikatuur van Frans van Immerseel (Archief Karel De Decker).

't Pallieterke: uitlaatklep voor Sinjoorke en Jef Nys

Op 17 mei 1945 verscheen het eerste nummer van *'t Pallieterke*, dat door Bruno De Winter werd gesticht. Het was van de tweede week af gevuld met spotprenten van Sinjoorke (1920-1957), een ongecompliceerde man, met een goed hart onder een ruwe schors. Hij leefde zoals hij het gedroomd had en hij stierf zoals hij dat zelf gewenst had. Kort en goed. Hij was er freelance in dienst, al nam hij in 1955, bij de dood van Bruno De Winter, ontslag bij Bell, om zich van dan af totaal aan *'t Pallieterke* te wijden.

7. Stand van de politie op de tentoonstelling te Brussel, spotprent van Sinjoorke. Uit: *'t Pallieterke*.

(7) K. De Decker, 'De spotprent in het werk van Frans van Immerseel', in: Herman Mortier, *Frans van Immerseel* (Tielt, 1976).

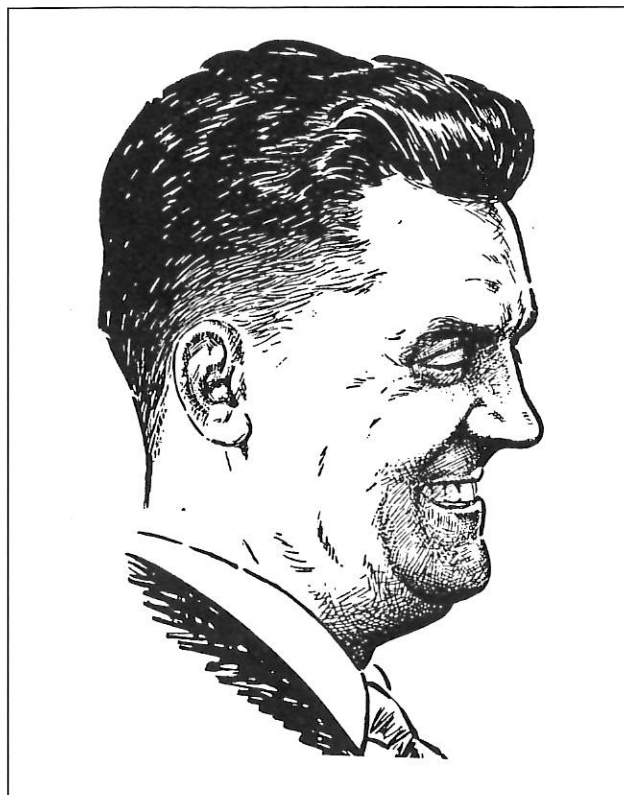
(8) K. De Decker, *Slalom van de Vlaamse humor* (Hasselt, 1972).

Sinjoorke was een geboren karikaturist. Hij zette heel Vlaanderen naar zijn hand, in een dolle reeks prenten, waarin hij alles niet lelijker, maar klaarder en dieper en ook menselijker zag dan de man-in-de-straat (8).

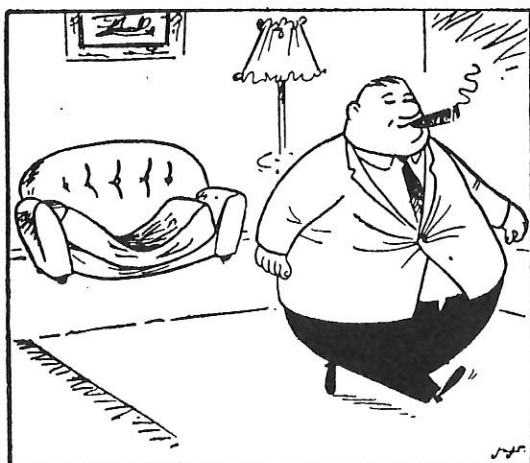
Naast Sinjoorke speelde ook Jef Nys zijn rol. Jef was trouwens van 1945 tot 1956 één der voornaamste medewerkers aan dit hekelblad waarin hij zowel

Geschiedenissen zonder woorden als *Onze Vlaamse Woordenschat* liet verschijnen, al zijn deskundigen die later 'cartoons' gaan noemen. Jef Nys, met zijn speelse stijl en zijn volkse visie, werd nadien de gelukkige geestelijke vader van het bollemannetje met het gehelmde kapsel dat Jommeke noemt en dat nu nog steeds furore maakt (9).

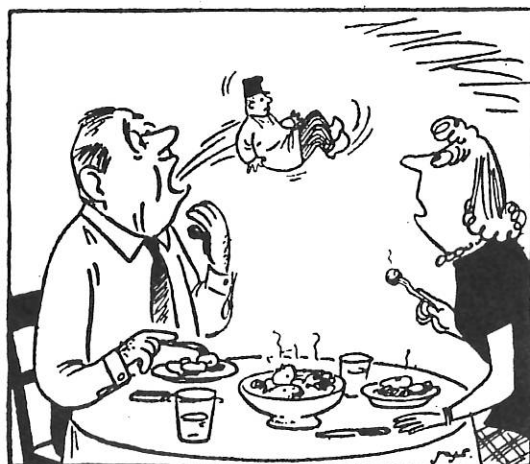
Pan en *'t Pallieterke* waren uitersten, al hebben zij onder hun beidjes de opgang van de cartoon in ons land in de hand gewerkt. Het jaar nadien, in 1950, volgde de verrassende uitgave van *Met pijl en pen* door Pil, een door Frans Verstreken van een even amusant als deskundig geschreven woord vooraf voorziene spotprentenverzameling die door Elsevier te Brussel werd uitgegeven en die mee de oorzaak was dat in het toenmalige Vlaanderen 'iets' voor de spotprent kon worden gedaan. Een 'kon worden gedaan' dat door Jozef van Overstraeten, voorzitter van de Vlaamse Toeristenbond (VTB), in een 'wij doen het' werd omgezet.

8. *Sinjoorke*, gezien door Jef Nys (Archief Karel De Decker).

Hij heeft een diepe indruk nagelaten.

Hij laat een boerke.

9. GESCHIEDENIS ZONDER WOORDEN Hij heeft een diepe indruk nagelaten. Hij laat een boerke. Jef Nys. Uit: *'t Pallieterke* (1952).

De uitwerking van dit eerste Salon van de Vlaamse Humor werd toevertrouwd aan Frans Verstreken, die op zeer korte tijd dertien 'humorfabrikanten' in de tentoonstellingszaal van de VTB wist binnen te loodsen. Die dertien heetten, in alfabetische volgorde: Bonny, Buth, Freddy, Ray Goossens, Bob de Moor, Morris, Jef Nys, Pil, Rik, Sinjoorke, Marc Sleen, Willy Vandersteen en Eugeen Winters. Dit eerste Salon van de Vlaamse Humor, dat op zaterdag 5 januari 1952 geopend werd en op zondag 13 januari zijn 'topdag' kreeg, met meer dan 1.300 bezoekers, onder wie de heer P.W. Segers, toenmalig minister van Verkeerswezen, liep tot de dag nadien te Antwerpen. In totaal had men er meer dan 5.000 bezoekers genoteerd. Na Antwerpen kwam Brussel aan de beurt. Met meer dan 1.500 bezoekers, onder wie senaatsvoorzitter Struye, die zich liet ontvallen: *Het is een enige gelegenheid om eens ernstig lachen, nu daar zo weinig gelegenheid toe is.*

(9) Jef Nys zegelt plakkers... ik bedoel... (Brussel, 1997).

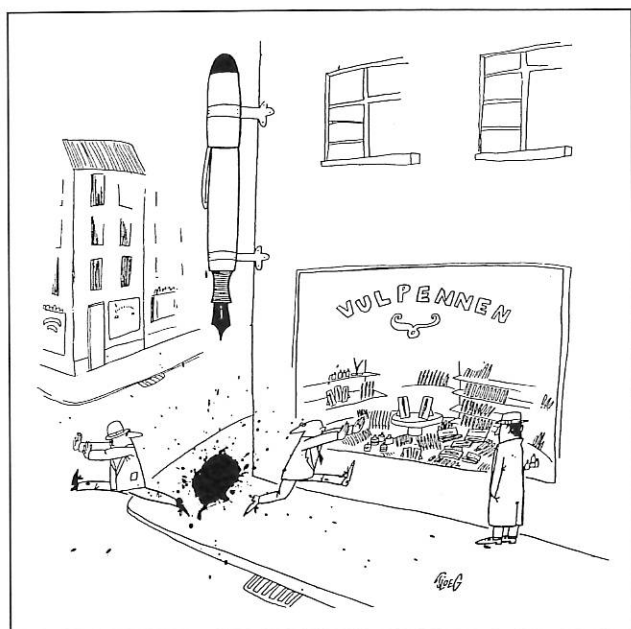
10. Mars op Brussel: waarom? Spotprent van Pil. Uit: Pi(1)kuren, Davidsfonds (1968).

(10) K. De Decker, *20 jaar Salon van de Vlaamse humor, Beknopt Verslag*, Vlaamse Toeristische Bibliotheek; 141, (Antwerpen, 1971).

(11) Tijdens de opening van het zesde salon te Antwerpen stelde de VTB bij monde van haar voorzitter Jozef van Overstraeten een tweejaarlijkse wedstrijd voor de roze, de grijze en de zwarte humor in. Aan deze wedstrijd mochten alleen Vlamingen deelnemen, alsmede vreemdelingen die in Vlaanderen woonden. Na het heengaan van Jozef van Overstraeten was het ameen en uit met de tweejaarlijkse wedstrijd.

Salon van de Vlaamse humor zorgt voor sneeuwbaaleffect

De opgang van de cartoon in Vlaanderen is voornamelijk aan de Salons van de Vlaamse humor te danken (10). Waar de aankomende tekenaars weinig of geen gelegenheid tot publiceren kregen, sprong de Vlaamse Toeristenbond in de bres. Via die vele Salons van de Vlaamse Humor, die meestal te Antwerpen hun 'opening' kregen, en die nadien zowat alle steden in Vlaanderen aandedden, was de publieke belangstelling gewekt (11). De jonge cartoonisten, die deze kans met beide handen grepen, zagen hierin een welkome uitlaatklep voor hun ideeën. Ploeg werd er in 1959 de grote ontdekking. In 1961 was kunstschilder Ray Gilles de revelatie. Gal nam er in 1965 de aanloop tot successen op wereldniveau.

11. Cartoon van Ploeg. Uit: *Vlaanderen* (1979).

Ondertussen hadden in Vlaanderen tal van spottende tekenaars, onder de leiding van Luc Verstraete die ook lesgever was aan het Sint-Lucasinstituut te Schaarbeek, hun pennen deskundig gescherpt. HugoKE, een leerling van hem, publiceerde in 1956 zijn eerste cartoon in *Het Nieuwsblad*. In 1958 exposeerde hij in de Rik Woutersstudio te Brussel. In 1959 was hij, samen met GoT en Pil in het aan de humor gewijde nummer van *West-Vlaanderen* te gast. In 1959 liet HugoKE *Agentlemen*, een aan agenten herinnerend cartoonboekje verschijnen. Twee jaar later, in 1961, toonde Pater Van Laere zijn surrealistische spotprenten in het prettige boekje dat hij *Het begon in*

Vlaanderen had genoemd. In 1962 publiceerde het Liers tijdschrift *Kontrast* een speciaal cartoonnummer.

De cartoonrage was niet te stuiten! Huib Gobert, die naar een middel zocht om de badgasten tijdens de regendagen bezig te houden, had in een enquête over de pers ontdekt dat heel wat mensen in hun krant of weekblad in de eerste plaats de cartoons bekeken. Wat voor hem meteen de gelegenheid werd om het idee, dat niet alle talentrijke tekenaars hun plaatsje kregen in de Vlaamse pers, in een tentoonstelling ten gerieve van de te Heist-Duinbergen verblijvende badgasten eens uit te proberen. Dit Eerste Salon van de Humor dat tijdens de zomermaanden van 1962 te Heist-aan-Zee de deuren opende voor meer dan 15.000 bezoekers, was voor Huib Gobert de maatstaf om verder te blijven roeien. In 1963 werd het Salon van de Humor opengesteld voor alle Belgische cartoonisten, daar waar dit voordien enkel op uitnodiging was gebeurd. In 1964 werd de cartoonale een Wereldcartoonale. De getekende humor werd vanuit de hele wereld te Heist geïmporteerd, geboekstaafd en geëxporteerd. Meer dan 800 brieven had Huib Gobert geschreven om 60 cartoonisten naar zijn riante stad te krijgen. Heist en met Heist Huib Gobert, hebben als grote verdienste dat de Vlaamse cartoonisten de cartoon in de wereld hebben ontdekt (12).

Picha, de meest zwartgallige cartoonist die Vlaanderen sinds de bevrijding leverde, won er in 1964 de eerste grote prijs. Van een Prijs van het Publiek was er nog geen sprake, al hadden wij met Jan Publiek een spelletje gespeeld en hem gevraagd, naar de beste cartoonale inzending, alsmede naar de naam van de beste 'Belgische' cartoonist. Dit enquête-spelletje, waarbij aan Blomme mijn Morele-prijs-van-het-publiek werd toegekend, en waarbij Marc Sleen, als de beste Belgische cartoonist de stembus verliet, was mede de oorzaak dat in 1965 de Prijs van het Publiek werd ingesteld, die voor het eerst door Ploeg werd gewonnen (13).

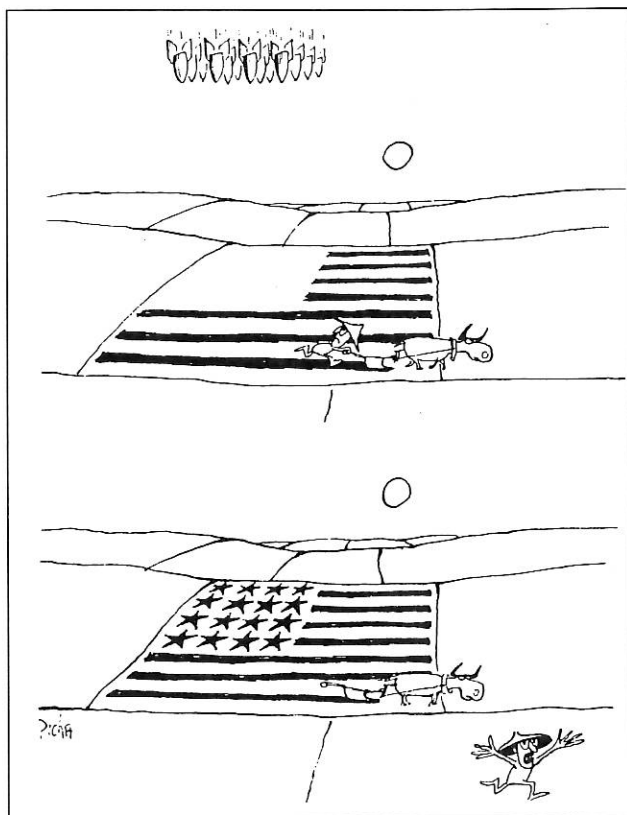

12. Cartoon van Marc Sleen. Uit: *Vlaanderen* (1979).

(12) K. De Decker, *Slalom van de Vlaamse humor* (Hasselt, 1972).

(13) K. De Decker, *Eerste Internationale Cartoonale, Heist "Humorganiseert"*, in: *Ons Volk*, nr. 32 (Brussel, 1965).

Buitenlandse erkenning

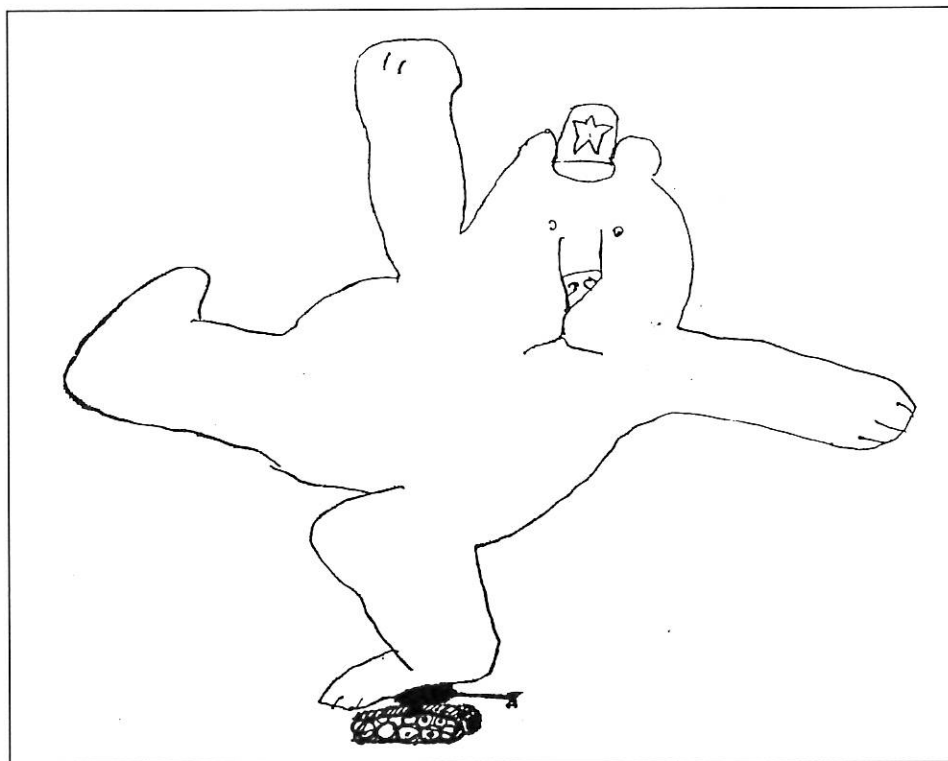
13. Politieke cartoon over Vietnam, waarmee Picha in 1967 de eerste prijs behaalde tijdens het Internationaal Salon van de Cartoon te Montréal (Canada). Uit: *Vlaanderen* (1979).

Door dit alles volgde buitenlandse erkenning en kwamen er prijzen naar Vlaanderen. Te Montréal in Canada zag Picha in 1967 de kans 389 deelnemers uit 54 landen zeer netjes achter zich te laten met een prachtcartoon over Vietnam. HugoKE won er in 1969 de eerste prijs in de afdeling 'editoriaal'. De karikatuur waarmee hij de 1.000 Canadese dollars wist binnen te rijden, verscheen voor het eerst in *De Spectator* en had betrekking op de Sovjetinvasie in Tsjecho-Slowakije. In 1971 won Francis er de derde prijs met een grappige, in een haast stuntelige nerveuze stijl getekende cartoon. En in 1975 was het de beurt aan de ons veel te vroeg ontvallen Josette Janssens om er het hoogste schavotje te beklimmen. Ook Gabrovo in Bulgarije apprecieerde het werk van de Vlamingen.

In Vlaanderen zelf werden na de bevrijding honderden cartoontentoonstellingen genoteerd. Haast elke gemeente, die naam waardig, kreeg het verschijnsel cartoon binnen zijn muren.

Te Anderlecht pakte men uit met een ... anti-festival voor wie terugkomt uit vakantie. Hoeilaart hield het bij een jaarlijkse cartoonwedstrijd, die mooie dagen heeft gekend.

Om bij de folklore te blijven mag worden vermeld dat Eugene Van den Broeck ons in 1972 de eerste in papier geknipte cartoons ter wereld bezorgde, en dat in juni 1973, tijdens de jubileumfeesten omtrent het 100-jarig

14. Met deze cartoon, die betrekking had op de Sovjetinvasie in Tsjecho-Slowakije, won HugoKE in 1969 de eerste prijs op het Internationaal Salon van de Cartoon te Montréal (Canada). Uit: *Vlaanderen* (1979).

bestaan van de Zandtapijten van Hekelgem, door Roger De Boeck, naar tekening van Pil, de eerste zandcartoon ter wereld bij elkaar werd gestrooid. Zo gezien helpen de Vlaamse cartoonisten, met een bloem in de pen of misschien wel met een beetje vitriool in hun tekenstift, de humor in de wereld bepalen. Wat op zichzelf al een hele verdienste is.

15. Met deze cartoon won Brasser tijdens het tweede Nederlands Cartoonfestival de Persprijs 1984 (Archief Karel De Decker).

*Karel De Decker**
Vaertstraat 19
2830 Willebroek

* Karel De Decker was van bij de aanvang betrokken bij de organisatie van de Salons van de Vlaamse Humor. Hij publiceerde over het thema cartoon in talrijke tijdschriften, schreef monografieën over cartoonisten, maakte bloemlezingen, opende tentoonstellingen en is medewerker aan de Winkler-Prins Encyclopedie voor zijn specialisme.

Humor in spot- en hekel lied (I)

De overwegend onbeholpen stijl van de liedteksten in de vliegende bladen dingt niets af aan de onvervalste uiting van de innerlijke volksziel. Op een eenvoudige manier geeft de marktzanger de gemoedstoestanden van een volk weer, soms op een stuntelige wijze maar bevattelijk voor zijn publiek. Alle thema's en aspecten uit het dagelijks leven vormen de inhoud van zijn repertorium en met elk onderwerp uit het sociaal en maatschappelijk leven kon hij de omstanders in vervoering brengen. In de tragiek van rampen en ongelukken zocht hij de sensatie, maar in het dagelijks leven van burger, boer en/of edelman, zocht hij de scherpe en botte kanten van de gemeenschap. Toch is het duidelijk dat, in welke omstandigheden dan ook, de volksaard van de marktzanger op een onmisbare zin voor humor en spot steunde. Ondanks de treurige verhalen die hij moest brengen, ging hij opgewekt en schalks door de wereld en overal waar hij kwam, was een lied zijn verdedigingswapen. Na de brand-, scheeps- en ontploffingsrampen of tragische moorden zocht hij inspiratie in het eenvoudige leven van de stads- of plattelandsbewoner. Sensatie was een financiële noodzaak, maar humor en levensthema's kregen de voorkeur.

In aantal behoort het kluchtlied tot de belangrijkste soorten marktzangersliederen dankzij het 'multifunctioneel' karakter. Het potentieel is zeer uitgebreid omdat de meeste aspecten uit het dagelijks leven zich tot enige spot lenen en de zanger er gretig gebruik van maakt. Onderwerpen als politiek, mode, feestelijkheden, beroepen en zoveel andere thema's lenen zich buitengewoon goed voor het maken van vrolijke liederen. Ze zijn fraai en lachwekkend, opbeurend en een afwisseling in de eentonige bezigheden. Ze kunnen tevens protesterend overkomen tegen ingevoerde nieuwigheden of gebruikt worden als middel om het volksgemoed te beroeren. De schertsende ondertoon van sommige liedteksten is vaak veelzeggend over het dagelijks leven waarbij bepaalde toestanden op een spottende manier aangeklaagd worden. Het kluchtlied is niet weg te denken bij een volk dat zoveel spotliteratuur geproduceerd heeft. Parodieën en schimpliederen werden overvloedig in omloop gebracht en de marktzanger vierde zijn fantasie bot op allerhande ongewone omstandigheden en voorvallen waarbij niets of niemand ontzien werd. Elke persoonlijkheid uit de maatschappij kreeg zijn deel in een schertsend lied dat evenals het liefdeslied van alle tijden is. Spotternij was zelfs een doeltreffend verweermiddel dat vooral in de verkiezingsstrijd aangewend werd.

Het leven met zijn omschreven normen biedt een massa kluchten wat resulteerde in nog meer liederen die bestaansrecht verwierven. Zekere personen of bepaalde sociale groepen vormden ingevolge hun afkomst enige tegenstelling met de massa. Soms vormden zij een categorie in de gemeenschap waardoor ze wegens de toestanden tegen wil en dank meer dan anderen aan de spotlust en de kritiek van de volksmenigte blootgesteld werden. Niet te verwonderen dat zij des te meer het voorwerp uitmaakten van spottende volks- en straatliedjes. Stedelingen voelden zich verheven boven de plattelandsbewoners en hier werd vooral de boer gevisieerd, die als 'dom' en 'onwetend' beschouwd werd. Niettemin moest men ervaren dat een zekere graad van leepheid hem in het bloed zat, maar ongeacht zijn 'boerenwijsheid' wilde men hem altijd in belachelijke situaties voorstellen. Tevens verweet men hem zijn gierige ingesteldheid, maar vooral tijdens en na de oorlog werd hij met alle zonden overladen om zijn

woekerpraktijken bij de voedseldistributie. Maar eens de oorlog voorbij kreeg hij het erg te verduren en iedereen verkneukelde zich over het lot van de boer, die niet eens van zijn woekergeld kon genieten.

OCH! DIE BOEREN

*Ach vrienden, ge moet mij wel verstaan
Nen boer dat is ne leelijke vent,
Op honderd hebt gij eenen goên,
Ja, dat is goed gekend.
Want smokkelen is zijne stiel,
In 't klein ofwel in 't groot!
Maar alles goed bijeen gesteld;
't Was allemaal voor 't groot geld.*

*Refr.: Want gingt gij bij nen boer
De beest lag op de loer,
Hij zegt dan maar subiet:
"Ach mens, spek 'n heb ik niet,
Noch eieren, boter of kaas.
Dat vind ik al te dwaas
'k Weet zelf niet wat ik moet gaan doen
'k Sta ook op mijn rantsoen."*

*Maar zeg ne keer, Meneer den Boer,
Gij hebt toch een goed hart,
Want leveren dat is eenen toer,
Maar mijn geld is ook zwart.
Als ik mijn gerief maar heb,
En dan breekt dien goeden boer
De rechten van de wet.*

*Maar nu zijn wij geruïneert, [d]
Ze hebben lang gesaboteerd,
Maar Gut kwam dan subiet,
Wat helpt hun dat oneerlijk geld,
Verdiend op 's werkmans zweet,
Nu heeft men tot spijt en leed,
Hun fortuin maar geblokkeerd!*

*Slotrefr.: Want boeren-mensch of -beest,
Ze klagen om ter meest!
Ze stelen hulder rijk
En winnen geld gelijk als slijk.
Maar zegt het hen ne keer
Dan liegt gij, 't kan nie meer,
Ze hielpen alleen den arme mensch,
En wonnen geenen cens! (1)*

De liedjeszangers gaven de voorkeur aan markten en kerkpleinen waar veel volk samenkwam en dus ook veel kans om potentiële kopers van vliegende bladen te vinden. Met een gruwelijke moord of een ophefmakende gebeurtenis hadden ze weinig overtuigingskracht nodig om hun luisteraars tot kopen aan te sporen. Nochtans maakten de tranen vlug plaats voor een gulle lach als ze afwisseling brachten met een kluchtlied dat maar zelden op het repertorium ontbrak. Een humoristisch lied deed het altijd bij de menigte en liefst over een onderwerp waarmee ze vertrouwd was.

Reizen was vroeger uitsluitend het voorrecht van rijke lui. De gewone arbeider kon het zich financieel niet veroorloven en had er bovendien de tijd niet toe. Met het stelselmatig evolueren van de sociale toestanden kwam ook in deze

(1) Pamflet: Liederen gedicht, gezongen en verkocht door Isidoor De Pinnewaert.

situatie verandering. Het bracht werkelijk een revolutie teweeg toen de 'werkmán' over enkele dagen vakantie per jaar mocht beschikken en bovendien nog wat extra betaald werd. Toch beperkte men zich evenwel tot een uitstap naar de stad - met Gent of Brussel als bestemming - terwijl uitzonderingen het toch even verder waagden. Of men altijd tevreden terugkeerde, stelde de liedjeszanger toch in vraag want heel dikwijls kwam de reiziger nogal eens bedrogen uit.

MIJN BETAALD VERLOF

Zangw.: Suzanna

*'k Had mijn congee met solde,
Acht dagen met fatsoen,
'k Dacht in mijzelf tevreden,
'k Ga ook wat reizen doen.
Eerst reed ik naar Oostende,
Daar was 't nogal kadee,
Zo al die jonge meisjes,
Te zien spertelen in de zee.*

*Refr.: In Oostende, in Oostende,
Ziet g'er vele lopen zonder hemde,
Met de rode lippen, uitgedekolleteerd,
In Oostende, in Oostende,
Vindt ge veel blague en stoeffen,
Zonder centen.*

*Vandaar reed ik naar Brussel,
'k Sliep in een logement,
'k Werd g'heel den nacht gebeten,
Van 't zespoten regiment,
En 's morgens onder 't scharten,
Vroeg ik mijn schuld tevee,
'k Moest dertig frank betalen,
En 'k had nog wat rode beestjes mee.*

*Refr.: In Brussel, in Brussel,
Daar is 't waarschijnlijk goed om te logeren,
Slapen op mansarde, 't negenste verdiep,
Hier en daar aan 't scharten,
Slapen doet ge niet, in Brussel verdeken,
Leert ge de Franse tale zonder spreken*

*Van Brussel naar Antwerpen,
Recht naar den beestenhof,
'k Had nog wat centen over,
Van mijn betaald verlof,
'k Ging dan een beafstuk eten,
't Was gelijk leer maar vers,
Ik vroeg aan de garçon,
Is dat misschien filee d' anvers.*

*Refr.: Dat reizen verdeken,
Zal ik mijn leven niet vergeten,
Luik, de grot van Han,
En Eupen, Malmedie
Hebde al gezien, 'k beklaag het mij toch niet,
Met reizen kunt ge leren,
Den naasten keer zal ik mij
Thuis wel amuseren. (2)*

(2) Uit het liederenhandschrift van Zele.

De oude volkszangen hebben een eigen karakter in elk gewest met specifieke draaiingen van melodische zinnen en een typische manier van uitspraak en voordracht. Geen enkel facet uit het dagelijks leven bleef onbezongen, maar sommige onderwerpen leenden zich beter dan anderen om er de eenvoudige volksziel mee te beroeren. Het thema van de 'liefde' kon zowel dramatisch als opgewekt gebracht worden, maar een liefdeshistorie kon eveneens spottend in het openbaar gebracht worden. Hier liggen ernst en droefheid, ludiek en klucht heel dicht bij elkaar. Talrijke liefdesliederen sprankelen van natuurlijke humor en de woordkeuze is doorgaans zeer eenvoudig volks en tevens met een gemis aan beschaafde deftigheid zonder evenwel aanstoot te geven.

De kluchtliederen zijn opgebouwd uit een eenvoudige omgangstaal, die onverbloemd in liedteksten verwerkt wordt. Ze zijn vaak gebaseerd op mislukte vrijers, domme boerenknechten, beetgenomen personen, die met de duivel willen heulen om zich te verrijken en andere lachwekkende situaties. Het leven met zijn gedragscode biedt genoeg kluchten maar ook daarbuiten wenkt de inspiratie. Via droombeelden tracht men van de schone kanten van het leven te genieten, maar de werkelijkheid zorgt voor een ontwikkeling met soms nare gevolgen. Een veel voorkomend droomaspect is het waanbeeld dat men in de hemel verzeilt waar wereldse verzuchtingen realiteit worden, hoewel toch van korte duur.

Lied van nen droom

1. *komt vrinde luistert naar mijn lied eens ras
het is een droom die ik u zal vertellen
ik droomde dat ik gestorve was
ik zag den Hemel en helle
ik zag den rechter in een groote zaal
en ik hoorden hem met veele mensche spreken
ik durf daar niet binne gaan (2x)
'k heb mij achter de deur gesteken (2x)*
2. *en aan die deur daar hing een hesp of ham
en daar moest elke notaris wat van eten
eer dat hij in den Hemel kwam
maar daar was nog niet van gebeten
noemt men dat dan geen treurig spel
al die notarissen gaan dan verloren
en bij den duivel in de Hel (2x)
worde zij zonder zeep geschoren (2x)*
3. *toen kwam daar eene lange vent
die meende recht den Hemel in te loopen
de rechter riep gij zijt mij wel bekend
dat gij voor 't geld u huid liet koopen
gij hebt gepeterd aan de loon
een van de vier wraak roepen de zonden
weg valschaard hier is geen verschoon (2x)
gij zijt aan 't Hels gespuis verbonden (2x)*
4. *toen kwam daar noch ne rijke vrek
die stond te weenen en te lammeteren
hij had zoo eene lange mageren bek
k' meende van lachen te kreveren
gij hebt u geld te veel verteerd
terwijl den arme moest honger lijden
gij hebt gereden op een Peerd (2x)
hier zult gij op nen duivel rijden (2x)*

5. *toen kwam daar noch nen atvoaat
die wilden zijnen neus daar ook wat roeren
en hij die maakte toch zoveel praat
hij dacht dat zijn hier toch maar boeren
de rechter riep met een gedruis
heer atvoaat wat wilt gij hier lawijten
maakt u maar naar het hels gespuis (2x)
daar zullen zij u leere pleiten (2x)*
6. *toen kwam daar noch een boere beest
die in zijn leven te veel spek had g'eten
den rechter riep gij staat op mijne leest
peist niet dat ik u heb vergeten
gij hebt u graan te duur verkocht
en dan durfde gij u boter nog vervalste
daarom zal allen het hels bedrog (2x)
u als een verke leere walsen (2x)*
7. *toen kwam daar nog ne winkelier
Die door t' bedrog zoo menig mensch kwam kwelle
den rechter riep komt gij eens hier
g'hebt ook een ei met mij te pellen
gij hebt verkocht vervalste waar
aan mensche die in u stelde vertrouwen
vertrek van hier valschen verraar (2x)
gij zult den Hemel nooit aanschouwen (2x)*
8. *den bakker en de molenaar
moesten te same voor het oordeel komen
den rechter riep u zake ligge klaar
peist eens wat dat ik heb vernomen
gij hebt gebakke brood met gruis
en gij hebt boonen in u graan gemalen
daarom zal alleen het hels gespuis(2x)
u op de staande voet gaan halen (2x)*
9. *zoo had ik daar en uur gestaan
ik dacht dat zij op mij niet meer en lette
en dan ben ik binne gegaan
k'moest mij bij d'engelen neder zette
omdat ik was een vieze kwast
wier ik gerekent onder de gekken
en als er iemand dat schoentje past (2x)
dan heeft hij het maar aan te trekke (2x)*
10. *nu ontwaak ik uit mijnen droom
dacht d' engelen en den Hemel te aanschouwen
als bedwelmt lag ik op een stuk boom
peist eens hoe dat ik was in touwen
k'tasten in mijne zak ik had geen kruis nog duit
en zoo moest ik mij naar huis begeven
en nu voor 't laatste mij lied is uit (2x)
nu zijn ik wederom in t' leven (2x) (3)*

De kluchtliederen handelen ook meermaals over huiselijke tonelen, die beter niet in de openbaarheid komen. Niettemin werden ze door de marktzanger tot in de kleinste details weergegeven want een ruzie tussen man en vrouw was een bekend gegeven bij zijn 'zangminnend publiek', dat ongetwijfeld zelf met iets dergelijks al geconfronteerd was.

Heel vaak ontdekt men in de marktliederen een ouderwets taalgebruik, dat wel gemoedelijk overkomt in de naïeve 'coupletten' waarin men soms een gezonde

(3) Sic.

en echte poëzie kan terugvinden met een gedachtegang, die in sommige bloed- en kruimloze verzen onvindbaar zijn. De teksten zijn overwegend stuntelig maar daarentegen stralen ze van hartelijkheid en gevoel.

Ruzies onder het echtelijk dak trachtte men ten allen tijde zolang mogelijk te vermijden of uit te stellen. Jongelui gaan wel op zoek naar een lief, maar de marktzanger legt al zijn ondervinding in zijn liederen waarin hij de voor- en nadelen schetst van een getrouwd paar. Hij legde dan ook al zijn ervaring en volkswijsheid in zijn 'vrijgezellenballaden' en wees hierbij vooral op de vrijheid die men bij een huwelijk moet inboeten. Met talrijke argumenten trachtte hij de vrijgezel van zijn zienswijze te overtuigen om nog te wachten een gezin te stichten en zich liever te vermaken bij pot en pint. Maar even later waarschuwde hij hem dan weer voor de gevaren van dronkenschap met de soms heel lachwekkende gevolgen.

DE JONKMAN

*Voor trouwen 'n heb ik nog geen zinnen,
Want ik bemin de liberteit,
'k en weet zelfs niet hoe te beginnen,
Niemand heeft er mij nog niet van gezeid.
Is men getrouwd, men moet trouwen en zorgen,
Speelt ge plezier, er komt verdriet,
Werken en zwoegen van de vroege morgen,
En eens getrouwd, betaalt de dolle griet.*

*Refr.: Maar ik en ben nog niet te zot,
Om te leven in de krot,
En met een gelapte broek,
Te moeten zitten in de hoek.
Ik blijf veel liever in 't plezier
Bij mijn vrienden en 't goed bier,
Daarom zal ik nog wachten (bis)
Een jaarken drie of vier (bis).*

*Ge vindt er vele van die damen,
Die g'hele dagen voor de spiegel staan,
't Is om hun haar te smeren of te kammen,
En 't ander rest laten ze staan.
't Is voor te wassen of een broek te naaien,
't Is te gemeen, z'n hebben dat nooit geleerd,
Maar ze zijn goed om hunne poef te draaien,
Maar om te werken, hun handen staan verkeerd.*

*Men vindt er veel van die koketten,
A la froefroe of meê nen groten toep,
Die haar zo geren bij d' ander vrouwkens zetten,
En durven spreken van de ploef.
Begint maar al uw spaargeld af te geven,
't Is voor een kleed of voor nen nieuwen hoed,
Met zo een meiske 'n durve ik niet te beginnen,
Want eens getrouwd, ge betaalt het arme bloed.*

*Die vrouwkens kunnen u soms bedriegen,
Zie eens Mie of Schattetrien,
De man moet schier zitten te wiegen,
En neemt het kind op zijnen knien.
En achterna legt hij het in zijn doeken,
Zie dat is 't werk van 'ne getrouwde man,
En wilt ge die vrouwkens eens gaan zoeken,
Gij zult ze vinden bij glazen pot en pint. (4)*

(4) Lied opgenomen in 1963 bij Irma Coppens (Mere).

Sommige marktliedereren worden gedragen door dezelfde melodie. Dit hebben ze vooral te danken aan de populariteit van de oorspronkelijke tekst evenals aan de eenvoudige melodie, die al door een grote meerderheid van de omstaanders gekend was. Zo blijft de muziek onveranderd, maar niettemin trachtten sommigen er een persoonlijke 'versiering' aan toe te voegen.

Zo handelt de oorspronkelijke tekst van *Vader Adam* over het 'paradijselijk' geluk en het wrede noodlot dat Adam achteraf treft door toe te geven aan de verleiding van Eva. Aangezien dit als het begin van alle 'stomiteiten' beschouwd wordt door de marktzanger, is de melodie tientallen keren aangevend om er kluchtige teksten op te zingen. Het lied werd in verschillende liedbundels opgenomen wat talrijke varianten tot gevolg had. Men situeert het wijsje in het begin van de negentiende eeuw; in Parijs was het zeer populair tussen 1845 en 1850. Het werd zelfs gebruikt om er de fabel van *De krekkel en de mier* op te zingen. De melodie was tevens gekend onder de titel *Bonjour mon cher corbeau* en *Les menuisiers de Moncontour* en werd opgenomen in de liederenbundels van onder andere Luppe Scherpschutter, F. Berger, J. Colson, Ch. Wérottes, F. Kufferath en studentenliederenbundels.

Dit benadrukt het kenmerk dat het volkslied ononderbroken door het volk omgewerkt wordt. Zo brengen ook de marktzangers door hun improvisatie heel dikwijls nieuwe versieringen, nieuwe ritmische figuren, nieuwe sluitkanden en andere vindingrijke omvormingen. Voortdurend bewerkt de gemeenschap de melodieën naar eigen geaardheid of geestesgesteldheid om er een eigen volks karakter aan te geven. Onbewust brengt men op die manier een ontwikkelingsproces op gang met een mengsel aan fantasierijke aanvullingen en nieuwigheden.

'Vader Adam' ging blijkbaar onbesuisd te werk en zijn voorbeeld heeft wellicht talrijke trouwlustigen tot nadenken gestemd. Met de leuze indachtig 'geen katten in zakken' liet de marktzanger zijn 'Adam' eerst op verkenning gaan. Niettegenstaande kwam de zijn overstap naar het echtelijk leven in talrijke aspecten bedrogen uit. Dit lied dient tevens tot voorbeeld dat sommige teksten minder beschaafde uitdrukkingen bevatten en dicht aanleunt bij het platvloerse straatlied, dat doorgaans als minder 'deftig' beschouwd wordt.

GETROUWD

Zangw.: Vader Adam

*Sa vrienden ge moogt het weten
Ik ben gisteren getrouwd,
Maar ik ben fijn bescheten
't Is mijn eigen fout.
Ik zeg het bovendien
Ge had haar moeten zien
Zij sprak mij al van trouwen
Op nen dag of tien.*

Refr.: *Met een paar sletsen
Al van 'ne cent of tien,
Heur hielen door haar kousen
Dat was schoon om zien.*

*Haar huis waar dat z'in woonde
Dat 'n was niet groot,
Het was gemaakt van lemen
En een dak van stro(ot).
Als e-k 'ik dat zag
Schoot ik in ene lach,*

*Sa vrienden ge kunt wel denken
Wat dat ik daar zag.*

*Refr.: Dat was maar klein, tiralala (2x)
Sa vrienden ge kunt wel denken
Wat ik daar zag.*

*Van daar ben ik gekomen
Al tot aan haar deur,
Wat heb ik daar vernomen
Ene pispot met een scheur.
Ene mande zonder gat
Ene tafel zonder blad,
Geen olie in de lamp
En ook geen zout in 't vat*

*Refr.: En dat was armoe, tiralala (2x)
Geen olie in de lamp
En ook geen zout in 't vat.*

*Maar als ik ging dineren
Dan stond ik te zien,
Al met onze kaffee
Al voor nen dag of tien.
Daarbij een roggebrood
Een brood van één blanket
Geen boter in de tele
Vrienden was dat vet.*

*Refr.: Bij neen, tiralala (2x)
Geen boter in de tele
Vrienden was dat vet.*

*Van daar ben ik gekomen
Al tot aan haar bed,
Wat heb ik daar vernomen
Vier planken aaneengezet.
Een slechte wollen sarge
De rokken van mijn wijf,
Pluimen van zeven voeten
Maken mijn lichaam stijf.*

*Refr.: Maar dat was koud, tralala (2x)
Pluimen van zeven voeten
Maken mijn lichaam stijf.*

*Mijn wijf lag in haar bedde
En ik die niet en sliep
Opeens ze begon te pissen
Dat het 't bedde uitliep.
Ik stond geheel versteld
En zeg wat nu gedaan
Mijn wijf begint te tappen
En ze heeft geen kraan.*

*Refr.: Maar dat is pissen, tralala (2x)
Mijn wijf begint te tappen
En ze heeft geen kraan. (5)*

Het lied van *Vader Adam* vertoont enige gelijkenis met de liederen van *Pierlala*, die echter een zeer ruime populariteit genieten en veel talrijker in aantal zijn. Het was en zeer eigenaardige figuur op wie de zanger beroep deed in talrijke ongewone omstandigheden van het leven. Eigenlijk was hij niemand minder

dan de spreekbuis van een vrij groot gedeelte van de openbare opinie, die in zijn graf bleef liggen zolang er geen noemenswaardige gebeurtenis aan de orde was.

Maar als het gewone volk over bepaalde zaken misnoegd was, toonde Pierlala onmiddellijk zijn gevoel voor eerlijkheid, rechtvaardigheid en zelfs voor patriotisme. In de teksten drukte hij zijn misnoegen en wrevel op een spottende wijze uit, geksheerde en schimpte tegen bestaande toestanden, die niet strookten met zijn levensopvatting. In een volks, weinig kieskeurig taalgebruik bracht hij zijn mening ongezoeten tot uiting via de marktzanger. Op een ludieke wijze worden personen en situaties geschandvlekt en hij verrijst overal sinds de tweede helft van de zeventiende eeuw. Er bestaat wel een *Kluchtig Liedeken, op het wonderbaar Leven en Dood van den beroemden Pier La La* gezongen op de stemme als *Pier lala in 't kistjes lag met zyn twee billekens bloot*, maar wanneer zich dat allemaal afgespeeld heeft, is nog altijd een raadsel.

Hoewel hij altijd 'neutraal' trachtte te blijven, mengde hij zich vaak in politieke toestanden maar ondanks alles klaagde hij vooral de zaken aan, die het leven van het volk verpestten. Hij deed het wel altijd op een vrolijke manier, zonder evenwel de 'grootheden' te ontzien. Zo ook toen de 'Wet op de Liefdadigheid' van kracht werd en de strijd tussen katholieken in 1857 nog meer deed opblazen. Deze wet zou volgens de liberalen de katholieke congregatiën te veel bevoordelen waardoor ze ook de naam 'Kloosterwet' meekreeg. Er volgde hevig protest van de liberalen en na een vlamme tussenkomst van Frère-Orban werd de wet ingetrokken wat tevens leidde tot het ontbinden van de Kamers.

De Wet op de Liefdadigheid

Stemme: Van Pier la la

*Het ziet er zwart en droevig uit
In ons schoon Belgeland,
De papery, ik zeg het luid
Moet hier maer gaen van kant.
De kloosters worden schandig ryk
Door boozen handel slegt praktyk,
Laet gaen, zei Peer la la, sa sa (bis)
Laet gaen, zei Peer la la, (bis)*

*De Wet op de Liefdaedigheid
Lach hun zoo minzaem toe,
Wy kennen hun Weldaedigheid
Van geven zyn zy moe...
Komt dees wet hier ooit tot stand
Dan is ons ryk in rook en brand!
Bravo, zei Peer la la, sa sa (bis)
Bravo zei Peer la la. (bis)*

*Zy zitten volop in de kas
Die van den armen is,
En al dat geld dat komt te pas
Voor kloosters paepe klis.
En zoo leeft dan dat heel gespan
Van 't zweet van d'arme werkman
't Is schand, zei Peer la la, sa sa (bis)
't Is schand, zei Peer la la (bis)*

*De werkman die zyn ziel afvroet
Wint nauwelyks zyn brood,
De kapucien die niets en doet*

*Die krygt het grof en groot.
De luyerdy zit op nen troon
De werksaemheid heeft slechts een woon.
't Roept wraek, zei Peer la la, sa sa (bis)
't Roept wraek, zei peer la la (bis)*

*Gedult, zei Peer, laet het maer gaen
En wacht de toekomst af,
Die zwarten boel heeft er gestaen
Bereid reeds hunne straf.
Maer het moet wel zyn dezen keer
Voor hun is geen genade meer.
Van kant, zei Peer la la, sa sa (bis)
Van kant, zei Peer la la. (bis) (6)*

De marktzangersliederen vormen een verhaal van de wieg tot het graf. Niets of niemand, geen enkele anekdote of gelijk welk thema uit het maatschappelijk leven ontsnapt aan hun drang om de eenvoudige dingen vast te leggen en ze aan de volgende generatie door te geven. Hun producten zijn niets minder dan de kronieken van hun omgeving en fragmenten van streekgeschiedenis. Hun gemeenzame productie is een verzameling van feiten en gebeurtenissen waarvan zij ofwel zelf getuigen waren ofwel lazen in de toen toch schrale berichtgeving. Zij hadden de verdienste het nieuws te verspreiden, maar dan wel elk op zijn persoonlijke manier.

De liedjeszanger beperkte zich niet tot één enkel soort liederen maar pakte elk thema aan en gebruikte elk facet van de mens en zijn omgeving om liedteksten samen te stellen. Dit leidde bovendien tot een onuitputtelijke variatie in zijn repertorium waarmee hij de eenvoudige burger boeide. Er is enorm veel liedmateriaal verloren gegaan, maar wat thans nog in officiële en privé-collecties gekoesterd wordt, toont aan dat de productie van marktliederen geweldig talrijk moet geweest zijn. Ondanks de minderwaardige poëzie van sommige rijmelaars werden de vliegende blaadjes gretig gekocht, vaak om ze samen tijdens het buurten of op feestelijkheden na te zingen, maar ook om de inhoud die niet altijd sensationeel hoefde te zijn. Een weerzinwekkend verhaal maakte wel altijd grote indruk, maar de voorkeur van de omstanders ging zowel naar een klucht als naar een drama.

Het kluchtlied, overwegend gevormd door spot en cynisme, heeft meestal een lichtlopende, gemakkelijk mee te zingen melodie. Onderlegd als ze waren, hebben de zangers op een doeltreffende manier gebruik gemaakt van lachwekkende situaties en zelfs noodlottige toestanden van hun medemens, maar zonder kwade bedoelingen evenwel. Zij vertolkten de 'stem' van het volk in al haar gemoedstoestanden maar het liefst in plezante omstandigheden. Ze deelden samen hun leed en vierden heuglijke gebeurtenissen, klaagden onrechtvaardigheden aan en schimpten met politieke beloften, waren solidair op sociaal vlak en cynisme behoorde tot hun verdedigingsmiddelen. Maar in hun spot waren ze bijna onbegrensd want een evenmens met lichamelijke gebreken was niet zelden het voorwerp van spotternij. Een bultenaar was het geliefkoosde onderwerp ook al betaamde het niet, maar weinig andere gebrekkigen kregen zoveel aandacht van de marktzanger en zijn publiek, dat na de zondagsmis op het kerkplein rond hem geschaard stond.

DEN BULT

*Ik zag overlaats 'ne vieze trouw
In een appartement
De man dat was 'ne merteko
Nen bult, 'ne lelijke vent;*

(6) Gent, Oostvlaamse Volkskundigen, bundel Pierlalaliederden.

Zijn wijf dat was oprecht een spook
Zij was wel tachtig jaar
En al de getuigen van heel den hoop
Waren van dezelfde soort.

Refr.: 'k Zag van ver diene vieze trouw
Tra-la, lara-la
En de getuigen allemaal
Tra-la, lara-la
En van veuren bon-pa-pa
Tra-la, lara-la
Met zijn dikke bon-mama, tra-la-la.

Zij gingen te samen naar 't stadhuis
Het was een plezier om te zien
Den helen hoop maakte een gedruis
Lijk een menagerie;
Zij gingen trouwen voor de wet
Die schone ferme ploeg
Den dikken boek werd voorgelegd
Den burgemeester vroeg.

Refr.: Wilt gij dat spook al voor uw vra
Tra-la, lara-la
De lelijken bult die zei van ja
Tra-la, lara-la
En hij bekeek zijn spook opzij
Tra-la, lara-la
Want deze nacht slaapt zij bij mij, tra-la-la.

Den eersten avond was het lampet
't Was een plezier om zien
De pispot danste onder het bed
Den bult die riep: ach Trien
Voila nu zijn wij toch getraad (getrouwd)
Den lelijkaard had praat
Maar het spook kwam iederen avond laat
En zij liep langs de straat

Refr.: En den bult zat in den ambras
Tra-la, lara-la
Draagt nu maar zorg voor uwe kas
Tra-la, lara-la
Want krijgt gij 't vier in uwen bult
Tra-la, lara-la
Dan nemen wij het voor uwe schuld
Tra-la, lara-la

Maar toch zij kwamen goed overeen
Gelijk Paul en Virgenie
Maar als den bult bedrijft een fout
Gelijk men nu weer ziet
Na enen tijd hadden zij gekocht
Dat was een aardig ding
Maar 't dat zij hadden voor den dag gebracht
Werd door den bult bemind.

Refr.: En den die was papa
Tra-la, lara-la
En de peter zei van ja
Tra-la, lara-la
Maar als dat kind nu trekt op aa (u)
Tra-la, lara-la
Dan is dat wel zo rijk als ga (gij); troelala.

Zij gingen er te samen mee naar de kerk
Ik stond juist aan de deur
De Swiss die was al aan zijn werk
De pastoor die kwam veur
De koster las in zijnen boek
Terwijl de paster schreef
Maar potverdeke dat kind scheet in zijnen doek
Terwijl het 't doopsel kreeg.

Refr.: En den dikke pastoor zei
Tra-la, lara-la
Uw kind zit met de scheiterij
Tra-la, lara-la
'k Geloof het ook zei bon-papa
Tra-la, lara-la
'Geriek het ook zei bon-mama, troelala.

Slotrefr.: O gij krapuleuzen bult
Tra-la, lara-la
't Is misbakken, 't is uw schuld
Tra-la, lara-la
O gij ruigen cromandee
Tra-la, lara-la
Het is precies nen oude Pee, troelala. (7)

Dit zijn slechts enkele voorbeelden, die toch een klein overzicht moeten vormen van het kleurrijke kluchtlied, dat wel eens als scabreus kan beschouwd worden. Men zocht de humor echter in alle categorieën van de bevolking en de markt-zanger bracht alle denkbare voorstellingen onder vorm van een lied waarbij heel vaak zelfs de moraal niet ontbrak.

Julien De Vuyst
Ommegangstraat 81
9420 Erpe-Mere

(7) Lied opgenomen in 1967 bij
I. De Wolf (ex-Erpe), ex-markt-
zanger uit Erondegem.

Humor in spot- en hekellied (II)

Ons Vlaams kluchtlied, in de enge zin afzonderlijk behandeld, is geenszins de totale weergave van ons Uilenspiegelkarakter. Wij dienen hier eens te meer rekening te houden met de multifunctionele betekenis van de meeste marktanzangersliederen, die een verschillende rol kunnen spelen. Het percentage aan kluchtliederen stijgt gevoelig als we het potentieel uitbreiden met liederen over verschillende thema's als beelden uit het liefdesleven, spotternijen met de boer, de leuke voorvallen in beroepen en allerlei facetten uit het maatschappelijk leven. De opgebouwde reputatie op gebied van vermaak en venijnige spotlust wordt in niets geschaad als we de karakteristieke inhoud niet strikt navolgen. Talloze onderwerpen met betrekking tot politiek, mode, feesten, beroepen en zoveel andere lenen zich buitengewoon goed tot het maken van opgewekte liederen, doch vanwege hun functioneel karakter worden ze in de eerste plaats in een andere rubriek ondergebracht. De klucht is bijgevolg overal te zoeken, niet noodzakelijk bij de gekste omstandigheden maar ook bij de pijnlijkste situaties.

De Vlaamse volksaard is gesteund op een onmiskenbare zin voor humor en spot maar niet zonder een opgewekte gulhartigheid of schalks leedvermaak. Men vermijdt een kwetsende toon want overwegend wordt alles gebruikt als wapen om tegenspoed en bittere tijden het hoofd te bieden. Het omvangrijkste bewijs van de Vlaamse spotlust vinden we nergens beter terug dan in de talloze collectieve spot- en lapnamen zowel wat personen als dorpen betreft. Het ene dorp of wijk scheldt op de bureu, niet zozeer om de tegenstander te kwetsen, maar om er eens deugdelijk en smakelijk mee te lachen. Er worden zelfs spotrijmen gevormd waaruit niet zelden liederen voortspruiten, die op hun beurt de eeuwen trotseren ondanks de teleurgang van andere volksgebruiken, opgeofferd voor het moderne levenspatroon.

Een dergelijke houding leidde tot een stelling van bekrompenheid tegenover elkaar, niet zozeer om het kleingeestige element maar om de soms lasterlijke volkswijsheid, die door iedereen wordt gewaardeerd. Een te kritische behandeling van tradities is meestal misplaatst omdat de bedoelingen minder diepgaand zijn dan ze worden verondersteld. Buitenstaanders begrijpen bovendien niet altijd de rivaliteit, die met woorden gevoerd wordt om uiting te geven aan de gehechtheid van eigen bodem, omgeving en aard. Het is tevens een vorm van 'lokaal patriottisme' om zelfverloochening tegen te gaan. Feitelijk kan men het beschouwen als een verdedigingselement voor de bescherming van het eigen patrimonium, wel chauvinistisch maar toch gespeend van kwetsende bijbedoelingen.

Het zingen van liederen in bedekte termen geeft in werkelijkheid geen aanstoot, maar fraai en lachwekkend als ze zijn, brengen ze afwisseling in de al te vaak eentonige bezigheden. Enerzijds kunnen ze een uiting zijn van protest tegen ongewild ingevoerde nieuwigheden en anderzijds een middel om het volksgevoel te beroeren als dit nodig blijkt. In de dagelijkse gebeurtenissen beantwoordt het kluchtlied, op een bepaalde manier, aan zekere gevoelens en stemmingen van de gemeenschap. Het dagelijks leven wordt er als dusdanig in weerspiegeld en zo ontstonden een reeks vrolijke liederen waarin we kennis maken met de meest lachwekkende toestanden uit deze omgeving. Vandaar dat het kluchtlied vrijwel de enige soort is die zoveel variatie brengt op vlak van onderwerp en karakter.

Parodieën en schimpliederen werden overvloedig in omloop gebracht waarbij, grote of kleine gebeurtenissen tot voorwerp van de dichtkunst dienden. De marktzanger vierde zijn fantasie bot op allerhande ongewone omstandigheden en voorvallen met een spotlustige geest waarvoor niets of niemand veilig was. Schimpen en bekvechten zijn trouwens belangrijke elementen om zich gewelddoos te verdedigen tegen personen en dagelijkse beslommingen. Aan de lachlust van de liedjeszanger ontsnapte niemand en hij kende geen ontzag voor keizer noch arbeider, pastoor noch boer, meid noch edelman. Het stoorde hem geenszins wie of wat in zijn teksten de hoofdrol speelde.

De oude volkszangen, zonder gebondenheid aan een streek, vertonen meestal een eigen karakter. Dit bestaat overwegend in de draaiing van de melodische zinnen en vaak in het ritme, evenals in de manier van uitspraak en voordracht. Bovendien kunnen ze een heel weemoedige en soms triestige inhoud hebben. Maar er zijn talloze gelegenheden en thema's die de onuitputtelijke bron vormen voor humoristische teksten. Niet zelden geven de onderwerpen aanleiding tot dualiteit: de melodieën kunnen ernstig en droevig klinken maar daarnaast is de klucht of het lachwekkende element nooit ver weg.

Een groot aantal van de liefdesliederen sprankelen van natuurlijke humor en de woordkeuze is doorgaans doodeenvoudig volks, om niet te zeggen naïef: alles wordt er uitgeflapt zonder veel rekening te houden met de voorgehouden 'beschaafde' deftigheid. Nochtans geeft een echt volks- of marktzangerslied zelden aanstoot wat van het 'platte' straatlied niet altijd kan gezegd worden. Van etiquette houdt het eenvoudige zingend volk niet, noch van een hoogdravende woordkeuze. Men gebruikt in de liedteksten uitsluitend de eenvoudige omgangstaal, maar dan wel onverbloemd verwerkt en waar het over liefdesperikelen gaat, houdt men zeker geen blad voor de mond.

Triene en Pier

Stemme: Van de klakken

*Triene zet nog genen tijd
Maar laat ons trouwen, laat ons trouwen
Triene zet nog genen tijd
Ik ben al flauw en doofgevrojd.
Maar kunde gij mij nog horen klagen
Ge kent immers mijne zin
En ik doe nog alle dagen
Vele tekens van de min.
Ik ben enen boerenknecht
Kloek en sterk voor al mijn werken
Ik ben enen boerenknecht
Die kan werken links en rechts.*

*Maar Pier ge drinkt toch veel te straf
En zonder maten, zonder maten
Pier gij drinkt toch veel te straf
Ga van mijne venster af.
Ik heb u al lang een woord gegeven
Maar ge leeft gelijk een beest
Zoude-k-ik met u moeten leven
Ik gaf liever mijnen geest.
Als met zo enen zatten boer
Gaan te trouwen, gaan te trouwen
Als met zo enen zattenboer
Ik ga nog liever op den toer.*

Maar Triene ik laat het drinken staan
Wil het toch zeggen, wil het toch zeggen
Triene ik laat het drinken staan
Als ge zegt het is gedaan.
Ik ben van werken enen kloeken
En van klederen goed in staat
Ik heb wel twee, drie floeren broeken
Een paar schoenen zonder naad.
Een paar kousen van katoen
En twee kazakken, twee kazakken
Drij paar kousen van katoen
Die ik 's zondags aan kan doen.

Maar Pier, ge spreekt van 't lijwaad niet
Dat de boeren 't meeste eren
Pier, ge spreekt van 't lijwaad niet
Dat den boer het liefste ziet.
Triene ik heb nog zeven ellen
Lijwaad liggen ongebleekt
En ik moet u nog vertellen
Een matras waar kaf in steekt
En nen ezel van drie jaar
Zal 'k van mijn vader krijgen
Enen ezel van drij jaar
Triene geeft mij het jawoord maar.

Maar Pier ge spreekt mij toch zo raar
Als uw woorden niet en falen
Maar Pier gij spreekt mij toch zo raar
Dat 't mij toch resperen zou.
Pier en ik geef van dien ouden donder
Pier als ge maar doet uw best
In ons huwelijk bijzonder
Gij weet dat sakkers best.
Boerenmeisjes doet en zwiigt
Die lang dienen zijn ook slaven
Boerenmeisjes doet en zwiigt
Trouwen als ge d'okkasie krijgt. (1)

De hulpmiddelen tot het vormen van het liefdeslied zijn zeer uitgebreid. Enerzijds maakt men kennis met donkere nachten, de beslotenheid van kloosters, donder en bliksem, onoverkomelijke hindernissen en valse minnaars. Anderzijds vinden we in de liefdesverhalen beetgenomen boerenknechten, spottende jongelingen, minnende soldaten en andere gekke belevenissen tijdens de zoektochten naar een lief. Al deze elementen roepen een verscheidenheid van gemoedsaandoeningen op met een aantal stemmingen, die variëren van lied tot lied. Bijgevolg zijn de soorten in dit genre zo talrijk en biedt het medium zoveel kans tot variatie.

Heel dikwijls ontdekt men bij het volksliedonderzoek én tekst én taal: wat de taal betreft, is de ouderwetse spraak meestal aangenaam en gemoedelijk, terwijl in de ietwat ruwe, soms naïeve 'coupletten', meer gezonde, klare en echte poëzie klinkt en leven er meer deugdelijke en degelijke gedachten dan in sommige bloed- en kruimloze verzen van de latere 'dichtkunst', waar meer werk besteed werd aan de vorm dan aan de hartelijkheid en het gevoel. En langs de hartelijkheid van het minnelied komen we onvermijdelijk tot het opgewekte kluchtlied. Het leven met zijn omschreven normen levert voldoende aanbod aan kluchten waardoor menig lied bestaanrecht verwierf.

(1) Lied opgenomen bij Elodie Moens, 81 jaar (Zelee (Hansevelde) 1966).

Hoewel de meeste liederen in verband staan met het boerenleven en over de gierigheid en andere lotgevallen van de boeren, krijgt ook de boerin sporadisch de

aandacht van de marktzanger. Hoofdzakelijk slaat ons braaf naïef 'boerken' van weleer een belachelijke figuur en krijgt hij in de liederen steeds de rol toebedeeld van een mislukte 'don Juan'. In tegenstelling tot de boerin is hij steeds de dupe van het tafereel en komt hij nooit erg positief uit de situatie.

Schone Karolien

*Ik ben nen boeregast
Die zijn koeikes goed oppast
Die 's avonds vroeg en laat
En bij als de beesten gaat,
Dat werksken gaat mij goed
En 's zondags draag 'k nen hoed
Dat zou geen enen zeggen
Dat ik ben, ja enen boer.*

*Refr.: Ik ben 'ne knappe jongen
Zo flink en schoon
'k Kan vele meisjes krijgen
Voor mijne persoon
Maar die ik zal beminnen
Dat is ene boerin
Waarmee ik zal trouwen
De schone Karolien.*

*Ik woon bij pachter Jan
Ik win in de maand zes frank
Daarmee ben ik zo fier
En ik spele-k-ik menier
Maar ik kreeg iets in de zin
Op die lieve Karolien
De dochter van den boer
En die is't die ik bemin*

*Met het kraaien van den haan
Was ik vroeg opgestaan
't Was 's zondags vroeg
Als ik haar schoenen droeg
'k Droeg water en servet
Kam, zeep aan hare bed
En dan stond ik met haar goed
Dat zou geen enen zeggen
Dat ik ban, ja enen boer.*

*Maar als zij was heengegaan
Ik kleeedde mij spoedig aan
Met mijne frak en hoed
En ik ging z'haar in 't gemoed
Als zij mij zag zo fier
Gekleed gelijk nen hier (heer)
Zegt zij, jongen kom hier
Ik trakteer met een glas bier.*

*Ze gingen de trouw
Aan hare ouders vragen
Die zegden spoedig van ja
Ze kreeg al van haar vader
Een hofstee vrij
Nen ezelen en een verken (2x)
En nog veel geld er bij (2x). (2)*

(2) Uit het liederen - handschrift van Zele.

Een volkszanger hoeft maar om zich heen te kijken om de nodige inspiratie op te doen. Deze ligt zo dicht bij hem, in het dagelijkse leven, in zijn onmiddellijke omgeving, die praktisch nooit iets buitengewoons te zien krijgt. Nochtans hoeven er zich geen wereldschokkende gebeurtenissen voor te doen om treffende beelden te scheppen, die de toehoorder onweerstaanbaar moeten boeien. In zijn eigen straat bij de mensen waar hij elke dag mee omgaat, vindt hij elementen om teksten samen te stellen.

Vliegende bladen worden ook wel gevuld met teksten gebaseerd op lichamelijke gebreken bij de mens. De observatie van de zanger verstrekt hem talloze elementen voor kluchtige teksten om de omstaanders tijdens zijn optreden op kerkenmarktplaats te laten schaterlachen. Heel vaak werd de toen veel voorkomende bultenaar het slachtoffer van gezongen pesterijen, maar ook de andere anatomische onderdelen kwamen aan bod. Ernstige onderwerpen trok de volkszanger in het belachelijke waarbij hij ook wel eens gebruik maakte van de parodie, enerzijds door zaken erbij te betrekken die werkelijk de oorspronkelijke betekenis doen vervagen, en anderzijds door tegenstellingen te creëren die er een gans andere wending aangeven. Met een scherpe opmerkingszin legde hij de gebreken vast, maar in plaats van te spotten met gebrekkige ledematen gaf hij onrechtstreeks goede raad om het euvel te verhelpen en tot normale proporties te herleiden. Om de geloofwaardigheid kracht bij te zetten, liet hij deze taak evenwel uitvoeren door een bevoegd persoon, niet minder dan een dokter.

Den Doctor der Gezonden

*Komt vrienden, luistert naar mijn lied
't Is waard om te verkonden
Want overal vindt men toch niet
Nen doctoer der gezonden
Wij vieren dan om 't meest
Zijn plechtig jubelfeest
Van vijftwintig jaren
Hier in ons Mere doctoer te zijn
En nooit slecht is gevaren
Met wie niet ziek 'n zijn (bis)
Tralalala, tralalala.*

*Den doctoer is een aardig man
Want hij heeft vieze streken
En wie het ondervinden kan
Die weet er van te spreken
Zo kwam er eens een vrouw
Die zei, doctoer algauw
Ik zou moeten purgeren
Want mijne tong en gaat niet meer
'K 'n kan niet meer kommeren
Want alles doet mij zeer. (bis)
Tralalala, tralalala.*

*Een jonge meid had van haar lief
Een rammeling gekregen
Zij zei, doctoer, mijn hartedief
Heeft mij zo wreed geslegen
Hij zei: mijn liefste kind
Dat had gij wel verdiend
'k Zal u ook nog wat geven
Opdat g'op tijd naar huis zoudt gaan
En met wat orevegen
Was al haar pijn gedaan. (bis)
Tralalala, tralalala.*

Zo kwam er eens een janeuvelwif
Om hare nood te klagen
Ze zei, doctoer 'k heb in mijn lijf
Wel tien defrente plagen
Daarbij tot mijn affront
Nen neus gelijk 'ne klomp
Bezet met rode kragen
De grootte van een hoenderei
't Is lastig om te dragen
Zo ene neuspartij. (bis)
Tralalala, tralalala.

Den doctoer zei, gij zatte flonk
Ge draagt te zwaar gewichten
Voorwaar uw neus weegt zeven pond
Maar 'k zal hem wat verlichten
Hij greep dan zijne tang
Hij neep de neus zo lang
Dat hij hing voor haar voeten
Dat zij er op schopte als ze ging
En al die haar ontmoetten
Riepen wat een aardig ding. (bis)
Tralalala, tralalala.

Variante op vorige strofe:

Den doctoer zei, gij oude pruik
Ik zal 't u wel gaan draaien
Hij zei, leg u op uwvenbuik
Ik zal de pijn wel paaien
Hij sprong dan op haar dat
Dat al wat er in zat
Zo zeer begon te schokken
Dat zij moest laten zucht op zucht
Dat Mien Kornel zijn bokken
Opsprongen van 't gerucht. (bis)

Een bultenaar met veel fatsoen
Kwam om meet hem te gekken
Ach heer doctoer, 'k heb u van doen
Wilt mijnen bult wat rekken
Hij staat zo bliksems hoog
En krom gelijk nen boog
Wilt hem wat platter duwen
Dan kan ik nog op mijn gemak
Een schoon jong meisje huwen
Want ik geld op zak. (bis)
Tralalala, tralalala..

Den doctoer zei, mijn lieve vriend
Ge moet u dan wat voegen
Ik zal u helpen zeer gezwind
En dat met veel genoegten
Hij gaf hem dan alras
Een schop op zijne kas
Met zulke schoon manieren
Dat hij op alle heiligen riep
En huilend en al tieren
De Beekse straat op liep.
Tralalala, tralalala.

En zo die hielp hij iedereen
Die zijne nood kwam klagen

*Hij is met fijne kunst gemeen
En sprekelijk alle dagen
Mocht hij nog langen tijd
In eer en deugdzaamheid
Hier in ons midden leven
Vol vrolijkheid en vol plezier
En goede raad ons geven
Tot heil van 't Papkotier. (bis)
Tralalala, tralalala. (3)*

Het leven is niet altijd gemakkelijk en bovendien worden we van in onze prilste jeugd voorgehouden wat er ons allemaal te wachten staat na dit aardse leven. Op allerlei manieren wordt ons de moraal ingepompt om de rechte paden te bewandelen, zoniet kan men de zalige kant van het hiernamaals vergeten. De 'hemelse geneugten' zal men dan moeten ruilen voor de ons steeds voorgehouden ijzingwekkende toestanden van het 'hellevuur'.

De volkszanger van zijn kant ziet de dingen ook wel vanuit dit oogpunt, maar hij zou blijkbaar aan zijn beroep te kort schieten indien hij geen voorspellingen maakte. Hierbij steunde hij zich op feiten en mensen uit zijn omgeving (zoals steeds) en hij waarschuwt een bepaalde categorie van mensen uit de maatschappij die volgens zijn ideeëngoed maar weinig te verwachten heeft en nog minder hoop moet koesteren voor een ideale plek, na het schijnbaar rechtschapen leven dat ze op aarde geleid heeft. Als het bilan opgemaakt wordt, is het resultaat niet altijd schitterend en bij het 'laatste oordeel' wordt beslist over het verdere 'eeuwig leven' van de betrokkenen.

Het Laatste Oordeel

*Zie als de wereld zal vergaan
Zal ieder mens galant
Weer levend uit zijn graf opstaan
En elk op zijnen kant.
Dat heeft men ons altijd voorspeld
Het volk wordt op rang gezet
De slechte mensen links
De goeden gaan naar rechts
Dan wordt uw levensdracht
Eens voor de pin gebracht.*

Refr.: 't Zal wat zijn (2x)

*Ja ieder, 't groot of klein
Die er hun ziele zal zwart uitslaan
Zullen voorzeker naar de helle gaan
Een herbergier, een winkelier
Zulde zien spartelen in het vier
Maar jonge meisjes die liefde verstaan
Zullen naar den hemel gaan.*

*Den hemel dat is 't paradijs
Voor ieder mens die wijs
Zijn plichten heeft volbracht
G'heel fijn op 's werelds plein
Maar moordenaars of aftroggelaars
Bandieten of woekeraars
Avonturiers en chachraars
Zullen naar d'helle gaan
Branden voor eeuwig duur
Al in het gloeiend vuur.*

(3) Lied opgenomen bij Irma Coppins, 85 jaar (Mere, 1963).

Refr.: 't Zal wat zijn (2x)

*Vrouwen of mannen die hier nog zijn
Bedriegt er nooit den echt voortaan
Of gij die zult er naar de helle gaan
Zijt ge jong of zijt ge snel
En begrijpt er de liefde wel
Zelfs ieder meisje die is voor ne man
Zal naar den hemel gaan.*

(4) Verzameling J. De Vuyst.

*Sint-Pieter met ne sleutel
Lucifer met ne riek
Zult ge wel gereed zien staan
Voor het werelds publiek
Wat zal men daar veel gierigaards
Met koffer-forts en beurzen geld
Vol met miljoenen franks misschien
Allemaal gereed geteld
Vol schrik van ulder geld
Vliegen ze recht in d'hel.*

Refr.: 't Zal wat zijn (2x)

*Boeren en boerinnen, 't zij groot of klein
Die er de boter vervalst welaan
Zullen voorzeker naar d'helle gaan
Melkverkopers met water bij
Zullen ook branden op d'eerste rij
Die voor 't plezier is en vreugde, komaan
Zal naar den hemel gaan. (4)*

Naast de huiselijke perikelen vinden we in onze liederen ook de 'abnormale' huwelijksgevallen. In beter omschreven zin zijn dit de huwelijken afgesloten tussen gierigaards, koppels die de ouderdomsgrens al lang overschreden hebben, eens te meer mismaakte personen en andere gevallen waar een huwelijkse staat niet op zijn plaats is. Men kan een verbintenis aangaan met de zoete hoop op later groot geldbezit, hetzij via het bekomen van een welgevulde spaarpot, hetzij met het inzicht van een goede erfenis binnen te rijven. De toekomst blijft wel altijd onzeker in die gevallen en intussen moeten beide partijen het met elkaar zien te rooien, en dit met de constante onzekerheid dat de nalatenschap toch in andere handen kan overgaan.

Een groot gedeelte van de volksgemeenschap wordt sterk aangetrokken door winstbejag dat men op allerhande manieren tracht te verwerven. Voor de wereldse weelde durft men zelfs een verbond met de duivel aangaan. Uiteindelijk tracht de mens de duivel te foppen, wat ook gebeurt met zijn medemens en zelfs met familieleden. Alle middelen zijn goed om zonder veel arbeid aan geld te geraken en liefst zoveel mogelijk.

Het genieten van onderwijs was vroeger geen voorrecht en zelfs geen verplichting. Het studeren was afhankelijk van financieel bezit zodat alleen kinderen van gegoede families konden school lopen terwijl het voor de 'arme' meisjes en jongens vaak tot de zondagsschool beperkt bleef. Het was uitzonderlijk dat een of ander dorpskind naar de universiteit mocht, maar de toestand verbeterde stelselmatig. Naderhand konden ook 'boerenjongens' hogere studies volgen, maar het studeren verliep niet altijd naar wens van de ouders. De persoon in kwestie verkoos het uitbundig plezier boven de saaie boeken, maar dit duurde ook niet zo heel lang want op het thuisfront kreeg men vrij vlug in de gaten wat er gaande was.

De Student

*Ik ben naar deze stad eens gekomen
Bij mijne Sussen die is student
'k Heb hem van alles wat mede genomen
Als hij mij ziet zal hij zijn zo kontent.
Dag mijn goede papa, dag mijn beste papa
Hebt gij iets mede gebracht, geef het mij
Om mijn studie te doen heb ik vele van doen
Toe papa, geef mij spoedig wat poen.
Wel, wel, wel, wel, mijne Sussen wat wordt gij fel.*

*Zeg ne keer, Sussen, zijt gij hier tevreden
En zijn de meesters van u kontent
Zijt gij uw makkers vooruit al getreden
En wat leren ze hier aan ne student
Wel papa, luistert goed, wat men hier leren doet
Eerst dat elke student gaarne doet
Ik zing hier lijk ne zot van à bas la calot
En ik sla almaar de ruiten kapot.
Kapoen, kapoen, en wat moet ne student allemaal doen.*

*Zeg ne keer Sussen, nu kent ge veel talen
Om dat te weten ben ik heel curieus
Dan zal ik weten waarom ik moet betalen
Spreekt ne keer Frans, dat vind ik heel serieus.
Avec vous, avec moi, dit wil zeggen ik ben blij
Confiture dat wil zeggen gelei
Je pour vous, mes genous, dat is ne mertekoe
En ik kom met mijn centen niet toe.
Wat chance, wat chance, mijne Sussen spreekt wat Frans.*

*Zeg ne keer Sussen, kunt gij meer, laat het eens horen
Want misschien spreekt gij ook veel latijn
Pat-ta-ti, pat-ta-ta, dat is ne mertekoe
En ik kom met mijn centen niet toe
Dominus van biscop, dat wil zeggen
't Is op, toe papa, ziet er naar genen dop.
Patuit, patuit, dat wil zeggen ge krijgt gene kluit.*

*Papa, dat woord moet gij niet herhalen
'k Vind dat zo aardig, 'k 'n krijg gene kluit
Wel Sussen luistert, 'k 'n krijg gene kluit
Wel Sussen luistert, ik zal u herhalen
Want uw schoon leven dat is hier uit.
Gij gaat mee met mij-us, weer naar onze parochus
Gij blijft genen dag nimmer-us en gij werkt op't land-us
Met de schup-us in d'hand-us
En ge melkt elken dag ons koe-us
Wat pijn, wat pijn, en papaken kent ook wat latijn. (5)*

Het is natuurlijk nooit uitgesloten dat overdreven spot door de betrokkene bij het gerecht aangeklaagd wordt. In Deinze ging het wel niet zozeer om het lied maar om de daarbij horende manifestatie. Men beperkte zich niet tot een blamerende tekst aan het adres van ingezetene J. De Smet en zijn huisvrouw; een talrijke groep jouwende en tierende personen begeleidde zich met allerhande instrumenten. Ondanks de schaamteloze verwijten greep de baljuw niet in om de gillende menigte het zwijgen op te leggen. J. De Smet legde echter klacht neer bij de Raad van Vlaanderen voor smaad en eerroof. Uit de procesbundel kunnen we de ware toedracht van het verloop van de gebeurtenissen in detail afleiden en volgens: de *raed fical*, Baron d'Haveskerke was met het proces belast en noteerde als volgt:

(5) O.c.

Dat op den 19 der gepasseerde maend april van dezen loopenden jaere 1788 binnen de stad Deynse op Ste Martens Peteghem 's avonts tusschen seven ende acht uren voor den huysse ende woonste van B. Pieter de Smet in huwelijcke me Joffe Baeke graenbrandewynstokker aldaer zijn gekomen meer dan dertig persoonen alle voorsien d'eene van trompetten andere van hoorens, blaesende op de selve mitsgaeders voorsien met brandende lichten tierende ende schreeuwende veel oneerlijcke ende ongepermitterde discoursen applicabel aen j; de Smet ende syne huysrouwe als te weten, laet ons maer op scheminkelen die hoere ende meer faemklinkende termen, waerop j; de Smet ende noch andere inwooners hun hebben begeven ten huysse van den bailliu Martens op dat hij soude believen hebben die attrouplementen van volkeren te beletten, mitsgaeders den voors. de Smet principalijk te bevrijden van alle voordere injurien, waerop den bailliu eenigen tijd naer dien heeft gesonden twee officieren aen de welke hij de Smet ende meer andere borgers hebben gevraegt, waerom zij die geattroupeerde volkeren niet en deden scheijden ende ruumen; sij daer op hebben geantwoort dat zij tot daer geen order en hadden ende het hun onmogelijk was, ende syn alsoo blyven sitten drinken in de herberge St Sebastiaen sonder eenigen de minste devoiren te doen waer op de selve geattroupeerde volkeren soude het wandevooir van de officieren overheijd hebben geropen siet gy lieden wel de officieren zijn daer en zij en zeggen niet, wij mogen het doen, den bailliu ende geheel de wet is content het welke te waerschijnlijken scheen uijt dies den burgemeester den verseyden van Wonterghem aldaer passeerende bleef staen sien sonder eenig devoir te doen tot het stellen van den selven schandelyken troubel waer uyt is gevolgt dat de quaedwillige siende de stilswijgendheid van heer ende weth hun soo verre hebben vergeten van by pure moetwilligheijd de ruyten van de vensters van den huysse bewoont bij j. de Smet uyt te smijten onder abominabel vloeken ende zweeren ende naer roepede veel faemklinkende termen waer op men gehoort heeft afgaen eene farcq scheute door de welke eenige der voorseyde quaedwillige zyn gequetst geworden, waer door zy hunne raesernije ten volen stoom gevende wederom zyn gevallen aen het uyt smijten van noch resterende ruyten waer van aen den selven bailliu kennisse gegeven synde, is hij niet tegen staende dies in gebreke gebleven te volkomen aen sijn devoir, waer uijt volgt zoo men heeft onderhoordt, dat er op morgen het selve staet voor te vallen waer toe alreeds door de voors. quaetwillige hun flaterende tot dies van eenige schepenen advies ende raed bekomen te hebben veele preparatien zyn gemaekt ten waere sulks belet wierde van officie wege, ende alsoo men bedacht is dat het officie der voors. stede van Deynse wederom daerop de oogensal luyken ten waeren U.L. daer in wel wilde voorsien bij middel van een heer ende weth t'ordonneren tot het eviteren den aenstaenden troubel ende schandael, alle noodige precautie te nemen tot het beletten de ongepermitterde attrouplementen als strijdende jegens sijn Maj. ds placcaten omme langst dien kant te voorkomen en ongelukken die daer uijt souden connen spruyten.

De reden van al deze heibel was hoofdzakelijk het onbegrip van de inwoners over de echtelijke problemen tussen Pieter Joseph De Smet en Joanna Catharina Baeke. De vrouw had een verhouding met de 'vriend des huizes', brouwer Ottevaere. Toen tilde men heel zwaar aan een dergelijke verhouding en nog meer aan een echtscheiding ook al was het uitsluitend de zaak van de betrokken partijen. In dit geval lokte het voorval een ware opstoot uit, die bovendien door de lokale overheid oogluikend toegestaan werd. De betrokkene zou het echter daar niet bij laten en legde klacht neer bij het gerecht waarna enkele getuigen hun verhaal moesten doen.

Op 27 juni 1788 kwam Emmanuel van der straeten, 44 jaar oud en geboortig van Asper, als eerste aan de beurt. De man had zich als brouwer en zoutzieder in Deinze gevestigd en was aanwezig tijdens de troubelen ontstaen als wanneer *het arrangement nopende hunne divoirtie publicq is geworden en niet anders heeft gezien dat eenen grooten hoop volk voor bij zijn huijs is gepasseert, die hun zeer turbulentelijk draegde, met schreeuwen ende tieren, verder violent vloeken ende zweeren, ende met uytgalmen indecente benaemingen van hoere ende teve.*

Aan J. Pulinx van Petegem, die het verhoor afnam, verklaarde hij verder dat de opgehitste bevolking de oorzaak van de scheiding toeschreef aan Ottevaere en hij bevestigde dat een van de twee 'officieren', J. Bte Beekaert, beweerd had geen orders gekregen te hebben van de baljuw. Het hele gebeuren was uitgegroeid tot een waar spektakel onder vorm van een smadelijk volksgericht dat geen genade kent: declarerende den comparant dat hij op den 7 dezer loopende maend des morgens met ofte weynig naer den 9 uren heeft zien aenkomen eene koetse in de welke waeren gezeten voorzeijde smet ende huijsvrouw benevens den procureur de vos ende eenen vierden persoon aen den comparant onbekent: *welke voiture was omsingelt van eenen grooten hoop onder welke menigvuldige personen waeren, turbulent in schreeuwen, tieren, vloeken, sweeren ende in het zingen van een zoo schandaleus liedeken, gedirigeert tegen de gezeyde huijsvrouw smet ende den voornoemden ottevaer, dat een yder daer van ontsticht was, ende de welprijzende lieden hunne kinderen deden weg gaen. Dat onder den selven hoop drij personen zijn geweest de welke waeren de meeste belhaemers, hebbende bij hun een tafelken ende stoelen, mitsgaeders eene flesche die men presumeerde met genever gevolgt te wezen midts het ook waer is dat lestleden ten tyde van de troubels verscheyde lieden ende naemenlijk hun schepenen Philippus Clement, ende Joannes van Pocke ook schepenen aen de turbulente lieden genever hadden gegeven; van welke turbulente den comparant declareert maer twee gekent te hebben te weten Jacobus Staes ende Jacobus Bauters, welken lesten op den 7 junnij zyne muts hadde getroont met eenen vosseseert.* (6)

LIEDEKEN

*Compere wat nieuws wat vleyd
door potjes jonsten gekregen
Müsen aen 't werk 't is meer als tyd
daer mê ben ik niet verlegen,
Van veele jonk' herten door drukt en in smerten
Worden getroost door menig jonk herten
Gelijk men verstaet, aenhoort dit lied
Luijstert maer wel naer mijn bedied.*

*Den beer word in de stad vernoemt
al om liedtjens te zingen,
En om te thoonen dat ik niemand spaer
ik weet nog meer andere dingen.
Van veele lieden zonder te bedieden
die ik by nagte quam af te spieden
En principael getrouwde mans
Waegen nog dikmaels het meeste cans.*

*Madame la france miserie is dat
Zij heeft haer kot gaen verlaeten
Zij is met geheel den hutsepot uyt stad
't Was het pratijk der soldaeten,
En alle hear teven heeft zij weggegeven
Om andere baesen te laeten leven
Maer nu word zy zoo versmaed
De honden bassen daer naer op straet.*

*Ik kwam lestmael in het aesem ziek
Om my wat te vermaeken
Ik wierd van den reuk en stank haest ziek
Mijn herte stond om te braeken,
My dogt ik was vergeven voor g'heel my leven
Naer de welriekendheyd van die teven
de Eene die scheidt met permissie op haer stoel
de andere brak'er by naer zyn smoel.*

(6) Gent, Rijksarchief, Raad van Vlaanderen, nr. 31078.

*Quam lest mael aen in een bordeel
de Klok in de nieuw stad gelegen
daer vond ik een meijstjen een schoon juweel
met eenen man gelegen,
die vrouw quam daer binnen, dag baes en baesinne
man is't alzo dat gy my komt te minnen
nogtans de vrouw die sprak met fatsoen
en maekte hem uyt voor een hoere capoen. (7)*

Naderhand gingen de grootste aanstokers van deze hetze nog verder met hun wansmakelijkheden, brachten zelfs een tafeltje aan waarrond ze dronken en nog meer smaad uitten. Hun praktijken hadden ze slechts kort onderbroken na een verwittiging van voorschepenen Wonterhem, maar toen de geviseerden tegen de middag wilden vertrekken met de koets aan het stadhuis van Deinze, werden ze nog meer belaagd: *Hun hand aen hand stellende voor de peerden op de selve turbulente wyze, al dansende zijn blijven voorloopen zoo verre als den comparant hun heeft connen zien.*

*Julien De Vuyst
Ommegangstraat 81
9420 Erpe-Mere*

(7) Gent, Rijksarchief, Raad van Vlaanderen, nr. 31078.

Van gezelschap tot gezwelschap ... van tumor tot humor ...

Moppen en ondraaglijke maatschappelijke spanningen of gebeurtenissen

In *De Standaard* van 22 en 23 juli 2000 kon men volgende mop lezen: *Crucke*: "Willy, weet ge het al? Paula is deze morgen Flipke in de tuin van het kasteel tegengekomen. Hij had een grote wekker in zijn mond." *Willy Claes* vanachter de piano: "Ja?" *Crucke*: "Wel, Flipke," zegt Paula, "waarom hebt gij een wekker in uw mond?" Zegt *Filip*: "Mama, Maathielde zei deze morgen tegen mi, Filip, uw adem stinkt een beetje. Neemt een tiec tacske." Met daar direct op volgend: *Koen Crucke*: "Ik zou nog wel verder durven gaan. Ik doe het niet. Uit respect voor Willy. Hij had zo'n goed contact met Boudwijn en Fabiola." *Willy Claes*: "Je mag nooit vergeten waar je vandaan komt." (1)

Uit dit interview van journaliste Anna Luyten met Koen Crucke, voormalig kappper en nu gevierd operettezanger, entertainer, acteur en vedette en Willy Claes, voormalig secretaris-generaal van de Navo en ooit de tweede machtigste man ter werel genoemd, blijkt dat moppen niet alleen bij Tour de chance, hun liedjesprogramma, horen maar tevens dat grappen of moppen naar gelang het onderwerp en naar gelang het gezelschap (verteller, luisteraars-publiek) onderhevig zijn aan (zelf)censuur en dit is zeker het geval bij zogezegde taboe-onderwerpen. Tot waar kan men in bepaalde gezelschappen met betrekking tot zwarte humor, het vorstenhuis, en dergelijke gaan? Christopher Hitchens vroeg zich in een schotschrift het volgende af: *What is this? Why, when the subject of royalty or monarchy is mentioned, do the British bid adieu to every vestige of proportion, modesty, humour and restraint?* (2)

De titel van deze bijdrage verwijst naar een mop, nu met baard, die al enige tijd geleden werd bedacht. Een kankerspecialist praat voor een groot gezelschap van kankerpatiënten tijdens een voordracht. Hij begint met de woorden: *Best gezwelschap ...* Waarop de zieken reageren met de woorden: *Wat een tumor! Meer tumor, dokter!* Het woordspel 'gezelschap-gezwelschap', 'humor-tumor' vraagt buiten enige taalbeheersing en kennis van taal ook kennis van cultuur, geschiedenis ... Want wie weet in het Nederlandstalige deel van België bijvoorbeeld dat tumor en gezwel voor hetzelfde staan. Was dit een afreageren tegen het feit dat men in plaats van kanker, over 'K' of 'dé ziekte sprak'? (3)

En merken wij buiten het tijds- en ruimtekader dat de mens eigen is, dat diezelfde mens ook steeds behoefte heeft om aan anderen (interactief) iets te vertellen. Maar niet enkel aan elkaar vertellen mensen, maar ook aan zichzelf, steeds opnieuw verhalen of delen van hun verhaal, hun leven, hun kijk op de wereld, hun omgaan met de werkelijkheid. Door aan anderen en zichzelf deze verhalen te vertellen, krijgen zij inzicht in de wereld en proberen zij greep te krijgen op (be-grijpen van) de werkelijkheid en op zichzelf en alzo onzekerheid te verminderen. Zij gebruiken deze verhalen als spiegels van het leven waarin gevolgen volgen op oorzaken. Reflectie (na-denken en ook dat zat in het cogito van Descartes) zorgt voor ordening, structuur, zin, richting. Het verhaal vertellen wordt een soort ritueel, een bezwering van de angst en het bevreesd zijn

(1) Anna Luyten, "Ge moogt nooit in een hoekske kruipen. Willy Claes en Koen Crucke, een perfect huwelijk op de scène", in: *De Standaard* (22-23 juli 2000) p. 11. Manu Ruys, "Schuilen achter de Troon", in: *De Standaard*, (12 januari 1990) p. 2. (Waar deze stelt dat er in het jaar van de koning, zijnde 1990, sommigen zijn die stellen dat het politieke milieu alles moet vermijden, wat het feestklimaat zou kunnen verstoren.)
(2) Christopher Hitchens, *The monarchy. (A critique of britain's favourite fetish.)*, Chatto counter blasts, 10 (Londen, 1990) p. 1.
(3) Susan Sontag, Gerard Grasman (vert.), *Ziekte als spookbeeld* (Utrecht-Antwerpen, 1980); Susan Sontag, *Aids and its metaphors* (Londen, 1989). Dominique J.B. Vanpée, "Een vriend van een vriend ... Moderne overleveringen en geruchten in het aids-tijdperk", in: Dominique J. B. Vanpée, *Waar rook is, is vuur ... of niet soms? Sterke verhalen, moderne overleveringen, misverstanden, anekdoten, geruchten, 'ouwe wijsveerpraatjes', roddels, kletspraat, verzinsels, grappen, leugens, misvattingen en dergelijke...* (Mol, 1998) p. 12-18.

voor. Net zoals men zeer zware moppen vertelt op ogenblikken dat men geconfronteerd wordt met ondraaglijke maatschappelijke spanningen of gebeurtenissen, de dood van koning Boudewijn en de eedaflegging van koning Albert II, het dodelijke ongeval van Lady Di, Marc Dutroux en de vermoorde meisjes, de hongersnood in Ethiopië, het vergaan van The Herald of Free Enterprise. Moppen geven een beeld van de werkelijkheid en even verspringen zij waardoor een ontlading volgt. (4)

Moppen over de zagezegde totem en naam die koning Albert II tijdens zijn jeugd bij de scouts verwierf 'Grote Bever', of het nieuwe geldstuk met de beeltenis van koning Albert II voor het gemunt was; een oud stuk met koning Boudewijn dat men snel, al bevend, even heen en weer bewoog, of de moto van koning Albert II die in een Harley Parkinson veranderde ... Dit alles omdat de vorst tijdens de troonsbestijging en eedaflegging even beefde. Een Harley Davidson met de vorst erop, afgebeeld op een affiche die in *Humo*, een Vlaams weekblad, verscheen. *Humo* is trouwens in zijn *Uitlaat* een van de weinige weekbladen in Vlaanderen die dit soort moppen publiceert of durft publiceren. De bevolking meende aanvankelijk dat de vorst leed aan de ziekte van Parkinson en aangezien hij graag moto rijdt...

Het plotse heengaan van koning Boudewijn gaf zo ook aanleiding tot al dan niet 'sterke' moppen. Speculaties over de troonsopvolging waren bij Jan en alleman schering en inslag en gaven aanleiding tot beschouwingen over het ondemocratisch karakter van de troonsopvolging. Het feit dat prins Filip de kroon zou overnemen (er was toch destijds dat interview van Yves Desmet met Herman Liebaers geweest), zou prins Albert wel een goede koning zijn en waarom had men destijds de Salische wetgeving aangepast zodat prinses Astrid op een dag koningin kon worden? Want was zij niet met iemand van de Habsburgers getrouwd? Er werd ook teruggegaan in de tijd en stilgestaan bij het feit dat koning Boudewijn en koningin Fabiola geen kinderen kregen (en sommigen waren vergeten of wisten niet dat er wel degelijk enkele keren in hun jongere leven hoop was geweest op een blij gebeuren). Dit alles was terug te vinden in de moppen uit die periode. Aan dit alles is gekoppeld dat koning Boudewijn een lange staat van dienst had, dat hij de abortuskwestie en de daaropvolgende mini-koningscrisis van april 1990 overleefd had (5). Komt daarbij dat bij sommigen het gevoel leefde dat België uiteen zou vallen omdat er niemand meer zou overblijven die het land samen zou houden. Bovendien is niet iedereen koningsgezind. Er bestaan ook republikeinen. En elk vervult zijn rol in 's werelds toneel naargelang hij of zij 'gebekt' is of het leven beschouwt.

Waar men tijdens het leven van koning Boudewijn mopjes vertelde, zoals die over weerman Armand Pien die in de gevangenis gestopt zou zijn omdat hij de kroon ontbloot had door te stellen dat de vorst aanhield in de Ardennen, werden er toen over koning Boudewijn, naast andere, de volgende moppen veteld, die antwoorden gaven op al dan niet gewaagde vragen: *Wat wordt er tegenwoordig in een kist uit Spanje ingevoerd? Wie heeft het record bedliggen van paus Johannes Paulus II verbeterd (verwijzend naar de aanslag op de paus), Waarom is koningin Fabiola nu eindelijk tevreden over koning Boudewijn?* (6) Alle antwoorden zijn meestal nogal hard of komen zeker bij een deel van de bevolking zo over maar zijn nu éénmaal een manier van mensen om om te gaan met de dood van een geliefd en lang gekend vorst. (7) Het valt ons trouwens op dat wij, tijdens het onderzoek dat wij destijds op het vlak van marktliederen deden, konden vaststellen dat ook over de dood van *royalty* hun populariteit zich uitdrukte in het aantal verschillende marktliederen dat over hen gemaakt en verspreid werd. Topscores leverden destijds de toenmalige prins Boudewijn die officieel stierf aan een influenza en koningin Astrid die omkwam bij een auto-ongeval. (8) Over de oorzaak van beider dood zijn er geruchten en roddels geweest net als over die van koning Albert I.

(4) Dominique J.B. Vanpée, *De toekomst begint gisteren ... Verhalen over data, informatie, kennis, intelligentie & wijsheid*, (Gent, 1999) p. 1.

(5) Geert De Coninck, *Koning der Belgen: eender en anders. Openingsrede van 26 oktober 1991 van de Vlaamse Conferentie van de balie te Gent* (Gent, 1991), p. 20 (met als eindbemerking: "is het de democratie die krachtig genoeg is om het koningschap te dragen of is het juist het koningschap dat krachtig genoeg is om de democratie te dragen?").

(6) Johan Anthierens, *Tricolore tranen. Boudewijn en het augustusverdriet* (Berchem, 1993) p. 89-90 ((Dinsdag 31 augustus) *In tram en bus ontwaart men weer een vage glimlach op het bleke gezicht van monarchisten. Er kan nu, timideweg, ook een grapje af. (...) Een republikein vroeg mij of ik het verschil ken tussen sinaasappelen en koning Boudewijn... De heren schudden, maar dat kan van het schokkende voertuig komen. De grofste grollen op het doorlichtige drama raap je op in de wandelgangen van de BRTN en in de kantine van dagblad Het Laatste Nieuws. Een boertig ventiel voor de brave opstelling naar buiten toe.*).

(7) Tijdens de dagen dat men het stoffelijke overschot van de opgebaarde vorst kon groeten op het paleis te Brussel, viel het ons op dat heel veel mensen een directe betrokkenheid hadden met hun vorst. Hij was ooit op bezoek geweest in hun dorp/stad en had hun een hand gegeven. Zij hadden bij een of andere actie iets opgelopen en dienden in het ziekenhuis te vertoeven voor enige tijd. En wie kwam hen daar opzoeken? Het was het minste wat ze voor hem konden terugdoen. (Persoonlijke notities tijdens het urenlange aanschuiven tussen de menigte die de vorst wou groeten.)

(8) Prof. dr. Stefaan Top had de wetenschappelijke leiding van een toenmalig KBCV-project met betrekking tot het marktlied in Vlaanderen. Het is in het kader van dit onderzoek dat wij destijds konden vaststellen dat zij frequenter voorkwamen in marktliecollecties dan anderen van koninklijken bloede. In het kader van dit project kwam volgende publicatie uit: Stefaan Top, Marlies

Matthys, Fernanda Pelgrims en Dominique Vanpée, *Komt vrienden, luistert naar mijn lied: aspecten van de marktzanger in Vlaanderen (1750-1950)*, geannoteerde bibliografie - registers - collectie Wilfried Grauwe, Retrospectie 4 (Tielt, 1985). (In de kapel van Küsnacht kan men lezen in het Nederlands: *Hier op den oever van dit vreedzaam meer den 29sten augustus 1935 brak tragisch af in haar 29sten jaar het zonnig leven van Astrid - prinses van Zweden - koningin der Belgen*. De kapel (1936) behoort aan het Nationaal Werk der Oorlogsinvaliden. Deze openbare inrichting was bij wet van 11 oktober 1919 onder de 'Hooge Bescherming van H.M. de Koningin' gesticht.)

(9) Een hevige reactie op de volkse tranen van een volk dat door de media klein gehouden wordt, aangezien deze media uit het gebeuren munt slaan, kwam er via Johan Anthierens, *Tricolore tranen. Boudewijn en het augustusverdriet* (Berchem, 1993). (Waarin ook opgenomen op pagina 97 een foto van de kaft waarop een cartoon van Wolinski met als bijschrift: *Chirac est triste. Le roi des cons est mort* en in het tekstbalonnetje: *Baudouin m'a légué sa couronne*, waardoor in België *Charlie Hebdo* van 4 augustus 1993 niet in de handel kwam.)

(10) Jan Harold Brunvand, *Too good to be true. The colossal book of urban legend* (New York - Londen, 1999) p. 413-422.

(11) Gilbert Collard, Denis Trossero, *Peut-on rire de tout? Si le rire est le propre de l'homme, est-il toujours propre de rire de l'homme?* (Lausanne, 2000), p. 52; Dominique J.B. Vanpée. "Een vriend van een vriend", p. 15.

(12) Een *fait divers* dat toch de aandacht kreeg onlangs in de *Financial Times*: Astrid Wendlandt, "Son's emblem honours Diana", in: *Financial times*, (Tuesday July 11, 2000), p. 14: *Prince William has paid tribute to his late mother, Diana, Princess of Wales, by having a part of her family's crest engraved into his own royal coat-of-arms.*

(13) Twee stukjes uit: Herman Franke, *De tuinman en de dood van Diana. Verhalende beschouwingen* (Amsterdam, 1999), p. 119-123, "A lady died. Nou en?", p. 124-131. "De geboorte van de pulpdemocratie".

Het afsterven van vorsten brengt natuurlijk mee dat er ook moppen over mogelijke troonsopvolgers ontstaan. Soms bestonden die al voor het sterven van de regerende vorst. Zo heeft prins Filip, als hoge boom die veel wind vangt, sedert het interview van Yves Desmet redelijk wat moppen en cartoons over zich heen gekregen, die overigens niet enkel op dat interview terugslaan, maar ook op een bijeenkomst die hij had met de pers en waarop hij stelde: *Ik wil koning worden!* Daarbij kwamen uiteraard zijn verlovings- en huwelijksmoppen. Moppen gaande van *Filip the handshaker* tot en met zijn zozegde bedavonturen met prinses Mathi(e)lde worden over heel België doorverteld. In al deze moppen wordt hij voorgesteld als houderige kneus, de welwillende maar niet altijd kunnende, de typische Coburg die pas op late leeftijd openbloeit. Toch straalt er af en toe een volkse vertedering uit deze schalkse omgang met het vorstenhuis. Zo moet men hier niet steeds denken aan bewuste majesteitsschennis, maar eerder aan het omgaan van een volk met bekende personen, VIPs, bijna sprookjesfiguren, vorsten, filmacteurs. (9)

Zo kan men *urban legends* horen en lezen over Eddie Murphy of Lionel Richie, al dan niet met *bodyguards* in een lift, die tegen een/hun/zijn hond zeggen/zegt *Hit the floor* of *Sit*, waarop een of meer (andere) vrouwen zich op de grond werpen in die lift en waarop al dan niet, buiten een hilarische lach van de ster, ook nog mogelijk hun/haar hotelrekening betaald en een bloemstuk afgeleverd worden. Maar ook Richard Gere en Robert Redford maken deel uit van dit publiek omgaan met sterren. Men wil laten zien dat zij ook maar mensen zijn met hun goede en minder goede kanten. (10)

Een thematiek die sterk aanwezig was bij het verscheiden van Lady Di, de door persluis achtervolgde (sprookjes)prinses, zij die opkwam voor de aids-patiënten (waagde zij het niet hen echt aan te raken zoals ze ook mongooltjes de hand gaf, zoals een Belgische koningin Elisabeth vlak na de Tweede Wereldoorlog boven tbc-patiëntjes hing en hun aanraakte in het zeesanatorium te Oostende of, zoals het naar het leven vervalste schilderij, waar Napoleon pestlijders aanraakte) (11). Het verwijderen uit de wereld van landmijnen (de blauwe veteractie), haar mogelijke onmin met haar schoonfamilie, haar omgang met haar kinderen (12), haar anorexie nervosa en boulemie-aanvallen, haar minnaar waar ze volgens de verbeelding zwanger van was en waardoor ze diende opgeruimd te worden want wie van een westers vorstenhuis wil voor zijn troonopvolger een halfbroer of -zus van Arabische oorsprong, complot-theorie... Blijkbaar was er degelijk wat loos met de (westerse) wereld en kwam dit naar voren bij de begrafenis van prinses Diana. (13)

Ook haar status van bijna-heilige maakte dat zij, die Moeder Theresa kende en net in eenzelfde tijdsgewricht stierf, tot een gemeenschappelijk moppenonderwerp werd. En waar men dan van Moeder Theresa aardewerk kan kopen met diens beeltenis op in de half-devotionalia-half-tweedehandswinkel Ave Maria in Berlijn anno 2000, kan men van Lady Di, net als van koning Boudewijn of Frank Sinatra, doodsprentjes, of moeten we zeggen commerciële gedenkprentjes kopen, bij de lokale krantenboer in Vlaanderen, in de weken die volgden na een sterven dat de media haalt. Zo vraagt in een bepaalde mop Sint-Pieter zich af wie die heilige met aureool is die na Moeder Theresa haar opwachting maakt aan de hemelpoort en het blijkt Lady Di te zijn met het stuur van een verongelukte wagen. Een andere mop gaat als volgt: *Wat wou Lady Di doen voor ze omkwam? Geld uit de muur halen.*

De twee moppen slaan duidelijk op het feit dat het om een auto-ongeval ging waarbij zij omkwam en de laatste mop maakt duidelijk dat de auto met een muur in aanraking kwam en het ongeval in het echt gebeurde. Uit de tunnel, waarin de wagen te pletter sloeg, zou een fiat weggereden zijn die men daarna niet kon terugvinden. Dit gaf aanleiding tot een verder broderen op een complottheorie en op privé-moppen à la *Elton John zat achter de moord*. Anderen

zagen dan weer parallellen en een zekere voorbestemdheid tussen Lady Di en *Lady die*. (Een woordspel.)

In datzelfde Verenigd Koninkrijk is er trouwens ook die bak over troonsopvolging die gebruik maakt van dubbel taalgebruik en vermoedens rond de geaardheid, omwille van het acteurschap en het zich terugtrekken uit het leger tijdens de *Falklands-crisis*, van prins Edward. Zo beweert men in de mop het volgende. Prins Edward bezoekt zijn grootmoeder, de *Queen Mum*. Hij zegt dat, nu zijn broer Charles met Diana kinderen heeft, hij nog minder kans maakt op het koningschap dan de jongste zoon van koningin Elizabeth II: *I can never become a king, because of that ...* Waarop zij antwoordt: *But my grandson that is not a problem. You can always become a queen*. Waarschijnlijk circuleert deze mop niet langer nu prins Edward getrouwd is. Queen heeft namelijk in het Engels een dubbele betekenis: koningin en homo. Een gelaagdheid die men blijkbaar jarenlang niet doorhad met betrekking tot de aan aids overleden zanger F. Mercury van de muziekgroep Queen. Ook hier merkt men dat een volk, dat schijnbaar om zijn specifieke vorm van humor gekend is, toch ook problemen heeft met leden van de koninklijke familie die op een bepaalde leeftijd nog niet getrouwd zijn. In onze Kempen zet of schrijft men dan op zijn dertigste iemand op of *in den Ossenboek*.

Ook andere onderwerpen waren of zijn inderdaad voorwerp van zware of gore moppen en de clusters eromheen. Marc Dutroux en de vermoorde meisjes schokten de Belgen zo erg dat ze aanleiding gaven tot een sterk reageren tegen het overheidsapparaat, tegen pedofilie, tegen Marc Dutroux, tegen Nihoul. Dat woorden of namen belangrijk kunnen zijn en aanleiding kunnen geven tot acties en reacties mocht onder andere bakker Nihoul, die een zaak had in Brussel, enkele keren aan de lijve ondervinden. Iets dergelijks was dat een aantal mensen hun familienaam wensten te wijzigen door deze feiten. Zo waren er de moppen rond Dutroux: *Waarmee heeft Marc Dutroux zijn oprit gelegd? Met kinderkopjes. Wat hangt er in zijn keuken? Pannetje en zeeffe*.

Het is duidelijk dat deze moppen door hun grofheid shockeren, nu nog en waarschijnlijk nog een hele tijd. Maar toch hebben mensen behoefte om via deze moppen de spanning in zichzelf en in de (Belgische) maatschappij te kunnen uiten, om zich af te reageren met woorden en spanningen te temperen. Bij de vaudeville na de ontsnapping van Dutroux ging het als volgt: *Waarom ontsnapte Marc Dutroux? Omdat de scholen terug starten na de vakantie*.

Ook vader Marchal die zich sterk inspande, zich zowaar vastbeet in de materie en via de media zoveel mogelijk informatie in de openbaarheid bracht, werd daarna in moppen aangevallen: *Waar heeft men Marchal het laatst voor de camera gezien? Op een autoweg ergens voor een camera voor snelheidscontrole. Hij kan het nu eenmaal niet laten*.

In de nasleep was er ook de zwaar opgeklopte zaak rond de toenmalige vice-eerste minister di Rupo. Hij werd door sommigen verdacht van pedofiele handelingen maar werd vrij snel daarna vrijgesproken. Toch gaf dit aanleiding tot moppen als: *Hoe heet Dutroux in het Italiaans? Di Truppo*. Xenofobie of angst voor het of de andere zijn hier niet vreemd aan. Moppen over Turken, mensen uit de Magreb, homo's, vrouwen (domme blondjes), joden, Hollanders, Schotten, ... bestaan nog steeds. Net als er in Frankrijk en Nederland moppen de ronde doen over ons.

Schokkende gebeurtenissen kan men vergelijken met de vroegere historische liederen over *faits divers*, vreselijke moorden, gebeurtenissen waar de mens bij stilstond en waar hij nog steeds bij stilstaat in zijn moppen. Hoe kan men anders het al dan niet veranderende vrouwenbeeld in de mannenmop verklaren? Of de lach binnen het geloof en de filosofie? Of het feit dat men er tegenwoordig durft bij stilstaan dat in het tijdperk van *the joker* men al dan niet zo maar met alles

mag lachen? (14) Dit artikel wil een aanzet zijn om rond al die gebeurtenissen die in onze kleine leefgemeenschappen van belang waren en zijn en die door moppen uitgedrukt worden, ook al zijn ze niet altijd zo maar voor een publiek weer te geven, toch vast te leggen omdat anderen nu en later hieruit des te beter zouden kunnen begrijpen wat de publieke opinie voelde, wat er onder de mensen leefde in de periode volgend op zo'n gebeurtenissen. Hoe de mensen in hun leefgemeenschappen de ruimere wereld verklaarden of hoe die tot bij hen kwam via deze kleine mondelinge vertelsels

Heel wat volkskundige, historici, heemkundigen hebben zich niet onbetuigd gelaten met betrekking tot plaatselijke humor en lapnamen of bijnamen werden onderzocht door hen. Zo kon men bijvoorbeeld vernemen waarom de mensen van Overijse *doenders* waren. (15).

En dan zal men begrijpen dat mensen zich door deze soort van moppen ook te kennen geven. Door het feit dat ze vragen *Welk was het laatste liedje dat er te horen viel op The Herald of Free Enterprise? Van boven naar onder, van links naar ... (blub, blub, ...)* (context: laatste lied gespeeld bij het ten ondergaan van de Titanic.) Of: *Welke dag het was toen de boot verging? Een opendeurdag of moet men zeggen open-sluisdag.* Het feit dat firma's af en toe opendeurdagen organiseren, gekoppeld aan het feit dat het laadruim nog niet volledig gesloten was bij het vertrek. Veelvoorkomend is ook de betrokkenheid met stervende armen uit de Derde Wereld, vertaald naar moppen toe. *Hoe valt een Ethiopiër uit een boom? Waarop men de beweging van een neerdwarrelend pluimpje uivoert. Of nog Hoe voorkomt een Ethiopiër dat hij niet in het riool terecht komt? Of Hoe vindt men de weg naar Enschede? Volg de vuurpijlen.* Dit onderwerp kwam nog tijdens Euro 2000 naar boven als zouden de Nederlanders reeds al hun vuurwerk opgemaakt hebben om de overwinning van Oranje vooraf te vieren. De tragische ontploffing van de opslagplaatsen voor vuurwerk in Enschede beroerde ook Vlaming en Belg. Zelfs de Kruidvat-winkel om de hoek kreeg in hun moppen een nieuwe betekenis, verwijzend naar het erge voorval waarbij mensen hun hele huis met hebben en houden verloren en naar de betreurde slachtoffers.

Het feit dat uiteindelijk rijken even goed kunnen sterven en iedereen bij een vliegtuigramp hetzelfde overkomt wordt onder andere uitgedrukt in de moppen over de onlangs neergestorte Concorde. Over dit toestel kon men in 1999 nog lezen: *Op de grond is iedereen gelijk, maar in de lucht heerst nog steeds de geruststellende overzichtelijkheid van de klassenmaatschappij.* (16) Ook over de Concorde en Air France onstonden hierdoor direct moppen die ook dadelijk op het internet geplaatst werden. *Welke zijn de laatste mogelijkheden nu voor rijke mensen? Last minute flights met Concordes. Ken jij de laatste promotie van Air France reeds? Binnen een kwartier ben je op je eindbestemming in je hotel.*

De bedoeling van dit artikel was niet mensen te shockeren of gemakkelijk te scoren, maar wil een stimulans zijn om anderen aan te moedigen om deze materie, lokaal, te inventariseren en te zanten, er tevens wetenschappelijk verantwoord onderzoek op uit te voeren of ze beschikbaar te stellen voor verder onderzoek door anderen. Erotische kinderliedjes, -verzen en volksvertellingen werden reeds eerder uit de taboesfeer gehaald en zijn daardoor ook tot mogelijke studieobjecten geworden. (17)

Dominique J.B. Vanpée
Tommestraat 63
3040 Ottenburg (Huldenberg)

(14) Karin Huffzky; Josephine Soer (vert.), *Wat valt daar te lachen!? Het vrouwenbeeld in de mannenmop. Een strijdschrift* (Baarn, 1980); M.A. Sreech, *Laughter at the foot of the cross* (Londen, 1999) XXIV. Gilbert Collard - Denis Trossero. *Peut-on rire de tout? ...*, (o.c.).

(15) Dominique Vanpée, "Spot en humor in onze gemeente. II. Van 'doenders' en 'Waarom men in Rooi zo slim is?'" in: *Huldenbergs heemblad*, Jg. 12, nr. 1 (1993) p. 59-60.

(16) Jort Kelder en Yvo van Regteren Altena, *Extravaganza! (Basics voor de bezittende klasse.)* (Amsterdam, 1999) p. 43.

(17) Gerard van de Garde (samengesteld en ingeleid), *Constant heeft een hobbelpaard. (350 ongecensureerde kinder- en volksversjes.)* (Amsterdam, 1987); Stefaan Top, "Als taboes sneuvelen: sex en erotiek in het hedendaagse vlaamse kinderlied" in: *Ethnologia flandrica - Jaarboek van de Leuvense Vereniging voor Volkskunde*, 3 (1987), p. 65-98; Staf Loots, *Uit de vuildoos. Vlaamse erotische volksvertellingen* (Antwerpen, 1985).

Colloquiumbundels
Studiedagen
Verbond voor Heemkunde

**HEEM- EN VOLKSKUNDIGE MUSEUMPARKEN OF REGIONALE
NETWERKEN VAN KLEINERE HEEMMUSEA**

De museumgedachte is nog nooit zo springlevend geweest als in de jaren negentig. Overall zijn er plannen om met de vorming van een museum te beginnen. Startende en zelfs jarenlang werkende (lokaal) historische musea, algemeen van aard of gespecialiseerd, kunnen hun toekomstplanning, in het kader van het nieuwe museumdecreet, met de in deze colloquiumbundel verzamelde teksten een nieuwe weg zoeken in het zich verder structurerend Vlaamse museumveld.

Zo is er bijzondere aandacht voor een aangepast museumbeleidsplan voor heemkundige musea, waarbij alle elementen voor een kwaliteitsverbetering aanwezig zijn. De museumbeleidsopties voor kleinere musea in Nederland worden evenzeer bekeken. De relatie met het Openluchtmuseum Bokrijk krijgt hier voor vele heemkundige musea ook een startbasis, terwijl de aandachtspunten van het museumdecreet helder worden uiteengezet.

Deze bundel kan men bekomen tegen 450 BEF (port incl.).

**DE VREDE VAN MÜNSTER 1648
SCHEIDING BINNEN DE NEDERLANDEN & STAATS-BRABANT EN
DE BRONNEN**

De Vrede van Münster betekende een duidelijk politiek einde van de Zeventien Provinciën die sporen naliet op politiek, socio-economisch en cultureel-religieus vlak. Negen bijdragen spelen in op deze hoofdlijnen, zowel als gewone tekst, maar evenzeer vanuit het oogpunt van bronnen en literatuur die behulpzaam kunnen zijn bij verder onderzoek.

Zeker voor het oude hertogdom Brabant, dat zijn gebied als gevolg van deze vrede definitief in twee zag verdeeld worden, is deze bundel interessant.

Deze bundel kan men bekomen tegen 450 BEF (port incl.).

Themanummers *Ons Heem*

In de loop van de voorbije jaargangen van *Ons Heem* verschenen er naast de gewone nummers regelmatig themanummers. Vooral in deze nummers kan men een interessant aanbod vinden van heemkundige bijdragen die als leidraad kunnen dienen voor verder lokaal en regionaal onderzoek. Hieronder volgt een lijst van de nog beschikbare themanummers die zeker in elke bibliotheek thuishoren.

jg. 15, 1961, nr. 5-6,	Tegelnummer	200 BEF
jg. 23, 1969, nr. 3,	Brueghelnummer	200 BEF
jg. 25, 1971, nr. 4,	Iets over boerderijen	200 BEF
jg. 26, 1972, nr. 6,	Herbergen	200 BEF
jg. 27, 1973, nr. 6,	Abdijen en landbouw	200 BEF
jg. 29, 1975, nr. 2-3,	IJzeren afsluitingen	200 BEF
jg. 30, 1976, nr. 2-3,	Heemtaal	200 BEF
jg. 31, 1977, nr. 3-4,	Schuttersgilden	200 BEF
jg. 31, 1977, nr. 5-6,	Snoepgoed	200 BEF
jg. 32, 1978, nr. 6,	Wijnkultuur	200 BEF
jg. 34, 1980, nr. 1-2,	Het kind in ons heem	200 BEF
jg. 35, 1981, nr. 2,	Bijen	200 BEF
jg. 39, 1985, nr. 3,	Volksdevotie	200 BEF
jg. 40, 1986, nr. 3-4,	Neogotiek in Vlaanderen	200 BEF
jg. 41, 1987, nr. 2-3,	Volksgeneeskunde	200 BEF
jg. 41, 1987, nr. 5,	Landbouw in Haspengouw	200 BEF
jg. 42, 1988, nr. 2,	Postverkeer	200 BEF
jg. 43, 1989, nr. 2,	Roepstenen en kerkpuien	200 BEF
jg. 43, 1989, nr. 4-5,	Jacht en stroperij	200 BEF
jg. 44, 1990, nr. 5,	Rechtshistorisch patrimonium	200 BEF
jg. 45, 1991, nr. 2-3,	Meidagen 1940, WO II in Vlaanderen	200 BEF
jg. 45, 1991, nr. 4-5,	Kaarsen	200 BEF
jg. 46, 1992, nr. 2,	Openbaar vervoer in Vlaanderen	200 BEF
jg. 47, 1993, nr. 2,	Uurwerken en uurwerkmakers	200 BEF
jg. 47, 1993, nr. 4,	Melkverwerking en melkerijen	200 BEF
jg. 48, 1994, nr. 2,	Schuttersgilden	200 BEF
jg. 48, 1994, nr. 3,	Leven in en rond de mijn	200 BEF
jg. 49, 1995, nr. 3-4,	Olieslagmolens	250 BEF
jg. 50, 1996, nr. 1,	Aspecten van Brabant	200 BEF
jg. 50, 1996, nr. 2,	Volksbedevaarten en pelgrimsgebruiken	250 BEF
jg. 50, 1996, nr. 3,	Drinkwatervoorziening door de eeuwen heen	150 BEF
jg. 51, 1997, nr. 1-2,	Huldeboek Jan Gerits	350 BEF
jg. 51, 1997, nr. 3,	Herbergleven in Vlaanderen	200 BEF
jg. 51, 1997, nr. 4,	Het kasteel in ons dorp	250 BEF
jg. 52, 1998, nr. 1,	Vlaamse emigratie naar Engeland en Noord-Amerika	250 BEF
jg. 52, 1998, nr. 2,	Sociale aspecten van de adel	300 BEF
jg. 52, 1998, nr. 3,	Historische en volkskundige aspecten van suiker	150 BEF
jg. 52, 1998, nr. 4,	Pro memorie. Monumenten voor de Grote Oorlog	250 BEF
jg. 53, 1999, nr. 1,	Papiergeschiedenis	250 BEF
jg. 53, 1999, nr. 2,	Tabaksgeschiedenis	250 BEF
jg. 53, 1999, nr. 3,	Baksteen	250 BEF
jg. 53, 1999, nr. 4,	Dood en begrafenissen	250 BEF

Gewone nummers kunnen tegen 50 BEF (tot 1991) of 75 BEF (1992-1996) per exemplaar aangekocht worden. Gelieve steeds (zowel bij thema- als bij gewone nummers) portkosten toe te voegen: 50 BEF per nummer, 150 BEF per vier nummers. Te storten op rekeningnummer 068-2218590-33 met vermelding van jaargang en nummer. Voor meer informatie kan u vrijblijvend informeren bij het secretariaat van het Verbond voor Heemkunde, Kerkstraat 17 te 2970 's-Gravenwezel, tel. (03) 658 90 34, fax (03) 685 59 30.

